

Samen sterker staan: de kracht van het verband

Een onderzoek naar de ingevoegde episodes in de
Wrake van Ragisel

P.C. van Schoten
3354229

Eindwerkstuk Bachelor Nederlandse taal en cultuur
Begeleider: A.A.M. Besamusca
26-06-2015

Samenvatting

De Lancelotcompilatie is in de veertiende eeuw ontstaan in Brabant en bevat een verzameling van tien Arthurromans. Enkele van die romans zijn sterk verkorte versies van bestaande Oudfranse verhalen, waarvan één de *Wrake van Ragisel* is. De compiler heeft het Oudfranse *Vengeance Raguidel* (uit de late twaalfde of vroege dertiende eeuw) overgenomen (middels een getrouwe Middelnederlandse vertaling uit de dertiende eeuw), maar er vijf episodes aan toegevoegd. Onderzoek naar de invoeringen heeft geleid tot verschillende individuele verklaringen per episode. Dit onderzoek richt zich op de vraag of er ook een verband kan bestaan tussen de vijf toegevoegde passages. In een analyse van passages uit de Oudfranse versie, die in de *Wrake* zijn overgenomen, wordt uiteengezet hoe één van de belangrijkste thema's van het verhaal vorm krijgt en functioneert. Na een analyse van de vijf ingevoegde episodes wordt vervolgens betoogd dat elke invoeging het hoofdthema versterkt. Daarmee is een verband gevonden tussen de invoeringen: alle vijf passages fungeren tezamen als aanvulling op hetzelfde thema. Dat maakt de toevoegingen van de compiler multifunctioneel. Eerder onderzoek heeft voor elke invoeging een individuele functie aangetoond en dit onderzoek toont een gezamenlijke functie aan. De compiler heeft op overtuigender wijze dan het Oudfranse verhaal een boodschap overgebracht die tot uiting komt in de besproken thematiek. Het ontdekken van de multifunctionaliteit van de ingevoegde episodes kan leiden tot de gedachte dat de literaire kwaliteiten van de compiler groter zijn geweest dan tot nu toe werd aangenomen.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
1.1 Inleiding <i>Wrake van Ragisel</i>	3
1.2 Stand van het onderzoek en probleemstelling	5
1.3 Werkwijze	7
1.4 Samenvatting <i>Wrake van Ragisel</i>	7
2 Een hoofdthema in de <i>Wrake van Ragisel</i>	12
2.1 De verhouding tussen vrouwen en mannen	12
2.1.1 Analyse <i>Wrake</i> : Maurus en de jonkvrouw van Galastroet	15
2.1.2 Analyse <i>Wrake</i> : Walewein en Ydeine	18
2.1.3 Analyse <i>Wrake</i> : Gariet en de jonkvrouw van Galastroet	20
2.1.4 Conclusie	23
3 Analyse ingevoegde episodes	24
3.1 Ingevoegde episode 1: <i>Vander joncfrouwen van Galastroet, waer ombe si Waleweine minnende ward</i>	24
3.2 Ingevoegde episode 2: <i>Hoe Walewein wilde weten vrouwen gepens</i>	26
3.3 Ingevoegde episode 3: <i>Van Maurus ende van Gariette</i>	31
3.4 Ingevoegde episode 4 en 5: <i>Hoe Lanceloet vacht jegen Ydire en Hoe Lanceloet ende Bohort die joncfrouwe verloesten die opten boem sat</i>	34
4 Conclusie	38
Literatuurlijst	40

1 Inleiding

1.1 Inleiding *Wrake van Ragisel*

Dit onderzoek zal gaan over de versie van de *Wrake van Ragisel* die is opgenomen in de Lancelotcompilatie, een tekstcollectie die bewaard is gebleven in handschrift 129 A 10 van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. De compilatie is tot stand gekomen in Brabant, vermoedelijk rond 1320. De tekstcollectie bestaat uit tien Arthurromans: *Lanceloet*, *Perchevael*, *Moriaen*, *Queeste vanden Grale*, *Die Wrake van Ragisel*, *Die Riddere metter Mouwen*, *Walewein ende Keye*, *Lanceloet en het Hert met de Witte Voet*, *Torec* en *Arthurs doet*. De basis van de compilatie bestaat uit de Oudfranse prozacyclus *Lancelot-Queste-Mort*. De compiler heeft hier vervolgens zeven werken aan toegevoegd. Drie van deze toegevoegde werken zijn adaptaties van Oudfranse originelen. *Die Wrake van Ragisel* is zo'n adaptatie. De overige vier aan de Oudfranse prozacyclus toegevoegde werken lijken geen Oudfranse bron te hebben en zijn vermoedelijk originele Middelnederlandse werken.¹

Het is van belang uiteen te zetten hoe de *Wrake* in zijn huidige vorm in de Lancelotcompilatie terecht is gekomen. Daarvoor dienen we te beginnen bij het begin: het ontstaan van zijn Oudfranse bron. *La Vengeance Raguidel* is een Oudfranse Arthurroman die vermoedelijk ontstaan is in de late twaalfde of vroege dertiende eeuw, bestaande uit 6,182 versregels.² In 1894 werden fragmenten van een naar het Middelnederlands vertaalde bewerking van *La Vengeance Raguidel* als zodanig herkend. Deze fragmenten stammen uit de dertiende eeuw. De in de Lancelotcompilatie opgenomen versie van het verhaal stamt vermoedelijk uit de veertiende eeuw.³ We hebben dus te maken met een ingewikkelde situatie. Om een beter beeld te krijgen van de ontstaansgeschiedenis van de *Wrake* in de Lancelotcompilatie moet eerst onderzocht worden hoe de drie verschillende versies van het verhaal zich tot elkaar verhouden. Dit heeft een groot probleem opgeleverd, daar de Middelnederlandse vertaling slechts gefragmenteerd is overgeleverd. Een complete vertaling is

---

¹ Johnson en Claassens 2003, p. 3

² Johnson en Claassens 2003, p. 10

³ Gerritsen 1963, p. 52

nooit gevonden. Dit heeft consequenties voor een goed begrip van de ontstaansgeschiedenis van de *Wrake* in de Lancelotcompilatie. Er doet zich nu de volgende situatie voor: er bestaat een compleet bewaard gebleven Oudfrans verhaal, dat later is vertaald naar het Middelnederlands, waarvan slechts enkele fragmenten bewaard zijn gebleven, gevolgd door een compleet bewaard gebleven versie van het verhaal, dat in de Lancelotcompilatie is opgenomen. Om de stap te maken van *La Vengeance Raguidel* naar de *Wrake* die in dit onderzoek centraal staat, is de wetenschap dat er een Middelnederlandse vertaling van de Oudfranse roman is geweest (die zich chronologisch vóór de *Wrake* uit de Lancelotcompilatie laat plaatsen), van cruciaal belang. Bijna tragisch is het dan ook dat we deze tussenstap, op enkele fragmenten na, niet meer kunnen raadplegen. Hoogstwaarschijnlijk is de ooit bestaande complete vertaling voorgoed verdwenen. Deze kwestie is helaas exemplaristisch voor de Mediëvistiek: Kort gezegd weten we dat er in de Middeleeuwen veel meer heeft bestaan dan dat wij hebben ontdekt. Toch is het probleem van de verloren complete vertaling van *La Vengeance Raguidel* niet onoverkomelijk. Een eveneens voor de Mediëvistiek exemplaristisch kenmerk is dat soms met zeer weinig materiaal zeer veel ontdekt kan worden. Dit heeft Gerritsen in 1963 in zijn proefschrift over *De Wrake van Ragisel* uitmuntend aangetoond. Hij heeft de wel bewaard gebleven fragmenten van de Middelnederlandse vertaling uitvoerig vergeleken met hun corresponderende passages uit de *Vengeance* en heeft daardoor de volgende overtuigende conclusies kunnen trekken: *De Wrake van Ragisel* is een vertaling en bewerking van *La Vengeance Raguidel*. De vertaling blijft trouw aan de gebeurtenissen uit het origineel. In andere woorden: hetzelfde verhaal wordt verteld. De vertaler heeft echter op enkele momenten de structuur aangepast. Door gebeurtenissen of feiten uit het origineel soms op een andere wijze te rangschikken heeft de vertaler geprobeerd het verhaal te intensiveren. Ook heeft hij soms indirecte rede vervangen door directe rede en soms de tekst ook uitgebreid met beschrijvingen van ruimtes.⁴ Ook Besamusca meent dat de bewaard gebleven fragmenten van de Middelnederlandse vertaling voldoende zijn om bovenstaande conclusies te trekken. Hij komt na onderzoek ook tot de conclusie dat de vertaler het verhaal heeft proberen te intensiveren door directe rede te gebruiken en merkt op dat de vertaling ongeveer een derde langer is dan het Oudfranse origineel, wat ook in de richting van een poging tot intensiveren wijst.⁵ We mogen op grond hiervan de gebeurtenissen in de *Vengeance* gelijkstellen met die van de vertaling. Gerritsen heeft vervolgens in hetzelfde

---

⁴ Gerritsen 1963, p. 148-149

⁵ Besamusca 2003, p. 96

proefschrift onderzocht op welke bron de *Wrake* uit de Lancelotcompilatie gebaseerd is, de Oudfranse of de Middelnederlandse vertaling. Hij komt tot de conclusie dat de *Wrake*-bewerking op de *Vengeance*-vertaling moet berusten.⁶ De veertiende eeuwse *Wrake* heeft ten opzichte van de dertiende eeuwse vertaling en het Oudfranse origineel een sterke verkorting ondergaan. Het verhaal wordt teruggebracht tot de kern. Wel heeft de compiler enkele niet-oorspronkelijke episodes ingevoerd.⁷ Wederom heeft Besamusca in later onderzoek deze bevindingen bevestigd en met voorbeelden uiteengezet dat de compiler het verhaal inderdaad heeft teruggebracht tot de kern en enkele episodes aan de tekst heeft toegevoegd.⁸ Hogenbirk bouwt in een onderzoek naar de identiteit van de compiler voort op de bevindingen van Gerritsen en Besamusca. Zij probeert een link te leggen tussen woordgebruik in de Lancelotcompilatie en woordgebruik in werken van Lodewijk van Velthem en gebruikt hiervoor onder andere passages uit de *Wrake van Ragisel* die door Gerritsen en Besamusca zijn toegeschreven aan de compiler.⁹ Er lijkt geen twijfel te bestaan over het feit dat er in de *Wrake van Ragisel* passages zitten die van de hand van de compiler zijn. Om deze ingevoegde passages is het mij te doen.

1.2 Stand van het onderzoek en probleemstelling

Voor wie de *Wrake* in de Lancelotcompilatie leest en weet welke episodes door de compiler aan het verhaal zijn toegevoegd, is het niet direct duidelijk waarom de compiler bepaalde stukken heeft toegevoegd. Er zijn vijf episodes toegevoegd, één vóór het oorspronkelijke verhaal, twee binnen het oorspronkelijke verhaal en nog eens twee ná het oorspronkelijke verhaal. De eerste en de laatste twee voegen vrijwel niets toe aan de hoofdlijn van het verhaal (de queeste van Walewein) en de twee episodes in het midden van het oorspronkelijke verhaal slaan zijpaden in: ook deze twee hoofdstukken zijn voor de hoofdlijn van het verhaal niet relevant.

Onderzoek naar de functie van de vijf ingevoegde episodes heeft verschillende resultaten en interpretaties opgeleverd. Zo zou de eerste ingevoegde episode een aanhechting aan het in de compilatie aan de *Wrake* voorafgaande verhaal zijn¹⁰ en de laatste twee episodes een focus op

---

⁶ Gerritsen 1963, p. 171

⁷ Gerritsen 1963, p. 260-261

⁸ Besamusca 2003, p. 99-105

⁹ Hogenbirk 2009, p. 51

¹⁰ Besamusca 2003, p. 101-102

personages die later in de compilatie zouden optreden.¹¹ Dergelijke verklaringen zijn voornamelijk van compositorische aard. Men neemt aan dat de compiler deze ingevoegde episodes gebruikt in dienst van de compilatie als geheel. Op die manier zou de compiler de eenheid van de compilatie proberen te versterken.

Ook is beweerd dat de derde en vierde ingevoegde episode verhaallijnen afmaken die in het origineel niet afgemaakt zijn. De gedachte hierbij is dat de compiler het verhaal van de *Wrake* coherent heeft proberen te maken.¹²

De tweede ingevoegde episode wordt vaak gezien als een wat vreemde episode, omdat deze episode niet veel meer lijkt te zijn dan een variant op gebeurtenissen die in het feitelijke verhaal al aan bod zijn gekomen. Het vreemde karakter van deze episode wordt versterkt door het feit dat deze episode direct na de oorspronkelijke gebeurtenis zit, waardoor de episode veel weg lijkt te hebben van een enigszins gevarieerde herhaling en daardoor soms als overbodig of onbegrepen wordt gezien.¹³

In hoofdstuk drie zal een uitgebreidere weergave volgen van de verschillende verklaringen die zijn geopperd voor de ingevoegde episodes. Wat op dit moment al opvalt, is het feit dat, hoe aannemelijk sommige verklaringen ook lijken, onderzoekers de vijf ingevoegde episodes voornamelijk als losse en individuele entiteiten zien. Elke episode wordt geïsoleerd van de andere en vervolgens wordt gekeken naar hoe die bewuste episode relevant kan zijn. Dat levert vaak voor elke episode een aannemelijke verklaring op, al blijft het verband tussen alle ingevoegde episodes vaak onduidelijk.

Het vinden van een verband tussen de vijf ingevoegde episodes is waardevol voor het *Wrake*-onderzoek en voor onze kijk op het werk van de compiler. Een verband tussen de episodes kan aantonen dat de compiler niet alleen om compositorische redenen vijf stukken heeft toegevoegd, maar dat hij met de stukken de *Wrake* een bepaalde richting in wil sturen en daarmee samenhangend een bepaalde boodschap wil overbrengen. Het zien van dit verband kan die boodschap verduidelijken en kracht bijzetten.

Mijn onderzoeksvraag luidt: Welk verband kan er bestaan tussen de door de compiler van de

---

¹¹ Gerritsen 1963, p. 250; Besamusca 2003, p.105; De Bundel 2005, p. 35

¹² Gerritsen 1963, p. 236-237 en 250; Paardekooper-Van Buuren 1967, p. 24-25; Besamusca 2003, p. 104-105; Hogenbirk 2005, p. 21

¹³ Gerritsen 1963, p. 217-218

Lancelotcompilatie ingevoegde episodes in de *Wrake van Ragisel*?

1.3 Werkwijze

Het is van belang eerst een overzicht te geven van de gebeurtenissen in het verhaal en te onderscheiden welke delen van het verhaal oorspronkelijk zijn en welke door de compilerator zijn toegevoegd. Ik maak hiervoor gebruik van de bevindingen van Gerritsen en Besamusca. Om het onderscheid tussen het oorspronkelijke verhaal en de ingevoegde episodes duidelijk te maken, zal ik een samenvatting van het complete verhaal geven, zoals dat in de Lancelotcompilatie terecht is gekomen. Daarbij zal ik de door de compilerator toegevoegde episodes herkenbaar maken door ze te cursiveren.

Vervolgens zal ik een van de hoofdthema's van het verhaal nader toelichten en aan de hand van enkele tekstgedeelten onderbouwen. Er zal in hoofdstuk 2 een analyse en interpretatie van die tekstgedeelten volgen, om te laten zien hoe dat thema in deze tekstgedeelten geaccentueerd wordt en vorm krijgt. Ik heb dan een thematiek vastgesteld die, zoals eerder betoogd, gelijk gesteld mag worden aan die van het oorspronkelijke Oudfranse verhaal en die vervolgens als handvat voor de analyse van de ingevoegde episodes zal dienen. In hoofdstuk 3 zal ik voor elk van de vijf ingevoegde episodes nagaan wat het onderzoek naar verklaringen ervan tot nu toe heeft opgeleverd, om ze daarna in het licht van mijn uiteengezette thematiek te plaatsen en te laten zien dat ze in dat licht met elkaar in verband zijn te brengen, omdat ze tezamen dezelfde functie vervullen, namelijk het versterken van dit hema. Ik zal dan afsluiten met enige hieruit voortvloeiende gevolgen voor opvattingen over de compositorische vaardigheden van de compilerator. Ik maak in dit onderzoek gebruik van de *Wrake* die is opgenomen in de uitgave van de Lancelotcompilatie van Johnson en Claassens (2003).

1.4 Samenvatting *Wrake van Ragisel*

De jonkvrouw van Galastroet is ernstig verliefd geworden op Walewein, nadat hij eens zeven ridders versloeg die haar belegerden en zij van anderen hoorde dat Walewein de meest knappe en hoofse ridder was die iemand in lange tijd heeft gezien. Zij heeft hem zelf nooit van dichtbij gezien. Ze laat vergeefs naar hem zoeken. In de hoop hem te lokken houdt ze zijn broer Gariet gevangen.
(vs. 1-74)

Aan het hof van Arthur. Er spoelt een schip aan waarin een dode man ligt die een briefje bij zich heeft. De boodschap van dit briefje luidt als volgt: 'Deze ridder is vermoord. De persoon die de speerpunt uit zijn borst kan trekken is voorbestemd om hem te wreken, met diezelfde speerpunt. Hierbij krijgt hij hulp van de persoon die in staat is de vijf gouden ringen van de vingers van de vermoorde man te halen.' Alleen Walewein blijkt in staat de speerpunt uit het lichaam te trekken, maar de ringen afnemen lukt hem niet. De dode wordt op een plein gelegd en een geheimzinnige ridder steelt de ringen. Keye gaat achter hem aan, maar keert onverrichterzake terug. (vs. 75-246) Walewein gaat op zoek naar de ridder die de ringen kon pakken maar vergeet de speerpunt mee te nemen. Hij komt aan bij de Zwarte Ridder, die iedereen onthoofd die zijn kasteel bezoekt. Walewein verslaat de Zwarte Ridder en vraagt om uitleg. De Zwarte Ridder verklaart dat de jonkvrouw van Galastroet ooit een toernooi hield. De winnaar zou haar hand krijgen. De Zwarte Ridder was verliefd op haar en versloeg op het toernooi vele ridders, totdat er een onbekende ridder verscheen waar hij niet van kon winnen en hij zijn prijs aan zich voorbij zag gaan. Deze onbekende ridder was Walewein, die zijn prijs (de jonkvrouw) echter niet wilde. Maar de jonkvrouw hield van Walewein (zonder hem van dichtbij gezien te hebben) en wees de Zwarte Ridder om die reden steeds af. Daarom onthoofd de Zwarte Ridder iedereen die bij zijn kasteel komt, in de hoop ooit Walewein te treffen, hem te doden en de liefde van de jonkvrouw te kunnen verdienen. Walewein maakt zichzelf niet bekend. Hij vergeeft de Zwarte Ridder en deze wordt zijn kameraad. Samen gaan ze op pad. Ze komen jagers van de jonkvrouw van Galastroet tegen die een hert van de Zwarte Ridder hebben gedood en de Zwarte Ridder wil ze uit wraak aanvallen. Walewein beschermt ze en wordt uit dank meegenomen naar het kasteel van de jonkvrouw. De wegen van Walewein en de Zwarte Ridder scheiden zich, nadat laatstgenoemde mededeelt dat Walewein altijd op hem kan rekenen. (vs. 247-626)

De jonkvrouw van Galastroet stuurt een dienaar op Walewein af, omdat deze dienaar weet hoe Walewein er uit ziet en de jonkvrouw nog altijd hoopt eens bezoek van hem te krijgen. De dienaar vertelt Walewein echter dat hij gevaar loopt als hij zijn naam bekend maakt en adviseert hem zich voor te doen als Keye. Walewein volgt die raad op, de jonkvrouw trapt in de list. De jonkvrouw vertelt 'Keye' wat ze van plan is als Walewein op haar kasteel zou verschijnen: Hem doden, zelfmoord plegen en hen beide mond aan mond samen laten begraven. De dienaar helpt Walewein zijn gevangene broer te bevrijden en te vluchten. De dienaar vlucht ook, zij het een andere kant op dan Walewein en Gariet. Walewein en Gariet vluchten naar de Zwarte Ridder,

alwaar Walewein zijn naam bekend maakt. De Zwarte Ridder maakt ook zijn naam bekend: Maurus. Maurus is over de jonkvrouw heen en helpt Walewein nu. Het kasteel van Maurus wordt belegerd door ridders van de boze jonkvrouw. Walewein, Maurus en Gariet ontvluchten het kasteel en vallen de hierop onberekende aanvallers aan, waarna de aanvallers zich terugtrekken. Walewein en Gariet verlaten Maurus. (vs. 627-1108)

Walewein en Gariet komen een meisje tegen dat wordt mishandeld door twee ridders. Walewein wil hen stoppen, Gariet raadt hem dat af. Walewein vecht zonder Gariet tegen de ridders, verslaat hen en geeft één van hen, Licoridon, de opdracht de jonkvrouw van Galastroet te vertellen dat hij haar binnenkort met alle mannen van Arthur zal belegeren. Het mishandelde meisje heet Ydeine en Walewein wordt verliefd op haar. Ze gaan naar haar kasteel, waar ze uit dank die nacht haar niet aan Gariet geeft. Zelf brengt ze de nacht door met Walewein en bedrijft de liefde met hem. (vs. 1109-1264)

Licoridon brengt de boodschap van Walewein aan de jonkvrouw over en zij trekt zich definitief terug, Arthur is te sterk voor haar. Walewein neemt Ydeine mee naar het hof van Arthur. Onderweg vertelt een schildknaap een verhaal over een geheimzinnige mantel die aan het hof van Arthur is verschenen. Elke vrouw die de mantel aantrekt en ontrouw is geweest, zal de mantel doen krimpen. De mantel kromp bij elke vrouw, zelfs bij de koningin. Als Walewein, Gariet en Ydeine bij Arthur zijn, verschijnt er een ridder, Druidein, die Ydeine opeist. Gevolg is de afspraak een tweegevecht te houden over veertig dagen. (vs. 1265-1474)

Walewein wil meer weten over de gedachten van vrouwen en vraagt raad aan de koningin. Zij kan hem geen bevredigend antwoord geven en dus trekt Walewein er op uit om toch wijzer te worden. Hij neemt de speerpunt nu wel met zich mee. Walewein ontmoet een toverridder en denkt met hem een plan uit om de betrouwbaarheid van Ydeine te testen. Walewein laat zich in een dwerg omtoveren en probeert daarna (in de gedaante van een dwerg, dus onherkenbaar) Ydeine te verleiden tot seks. Dit lukt. Walewein confronteert haar hiermee als hij weer zijn eigen gedaante terug heeft. Zij heeft hem bedrogen, toch vergeeft hij haar. (vs. 1475-1894)

Walewein en Ydeine gaan op weg naar het gevecht met Druidein. Onderweg eist een vreemdeling het meisje op en stelt vervolgens voor om haar te laten kiezen welke man ze wil. Zij kiest voor de vreemdeling. Walewein slaat uit woede de vreemdeling dood en Ydeine probeert haar keuze goed te praten, maar Walewein gelooft haar nu niet meer. Walewein verslaat Druidein later in het tweegevecht, maar geeft Ydeine daarna toch aan hem. (vs. 1895-2024)

De dienaars die Walewein eerder hielp ontsnappen is gevangen genomen door de jonkvrouw en haar wacht een slecht lot. Maurus gaat naar Arthur om hulp te vragen. De jonkvrouw ziet in dat ze nooit kan winnen als Arthur zijn mannen op haar af stuurt en daagt Gariet uit: Een tweegevecht tussen een kampioen van haar en Maurus of Gariet moet uitkomst bieden. Keye meldt zich onder vermomming aan als kampioen van de jonkvrouw, Maurus vecht aan de andere zijde. Maurus verslaat Keye, die, bang gedood te worden, zichzelf bekend maakt. Maurus neemt de jonkvrouw tot vrouw en Gariet keert terug naar Arthur. (vs. 2025-2426)

Walewein komt bij een schip, gaat aan boord en ziet daar een meisje dat haar kleren binnenstebuiten aan heeft. Het is de vriendin van de vermoorde Ragisel en zij draagt haar kleren zo totdat zijn moord gewroken is en de moordenaar van Ragisel, Gygantioen, dood is. Zij vertelt Walewein dat Ragisel door Gygantioen is gedood en er daarna een vrouw kwam die de voorwaarden voor de wraak zou bepalen. Zij stuurde het schip naar het hof van Arthur. Ydier stal de gouden ringen en wacht nu al tijden op Walewein, zodat ze samen de wraak kunnen voltrekken. Deze Ydier is verliefd op de dochter van Gygantioen, Belinette. Gygantioen heeft beloofd dat degene die hem zou kunnen doden, zijn dochter zou krijgen. Walewein vindt Gygantioen, vecht met hem, maar wint niet, omdat Gygantioen betoverde wapens heeft. Ydier vindt Walewein en Gygantioen en doodt diens beer. Walewein stelt dan voor om één tegen één met Gygantioen te vechten, op voorwaarde dat de betoverde wapens niet meedoen. Gygantioen gaat akkoord, Walewein doodt hem en geeft zijn afgehakte hoofd aan de vriendin van Ragisel. De wraak is geslaagd. Walewein krijgt Belinette, maar geeft haar weg aan Ydier, omdat iedereen dat het liefste heeft. Walewein keert terug naar Arthur. Later komen ook Ydier, de vriendin van Ragisel en Belinette naar Arthur om het slagen van de wraak te bevestigen. (vs. 2427-2976)

Ydier wordt uit dankbaarheid tot ridder van de ronde tafel gemaakt en vertrekt weer met Belinette. Ze komen Lancelot tegen. Lancelot zit erg met het voorval van de geheimzinnige mantel die aan het hof van Arthur kwam. Hij kan mensen met een mantel niet meer uitstaan. Belinette draagt een mantel en Lancelot valt daarom Ydier aan en beide ridders raken in gevecht. Bohort komt langs en Lancelot betuigt spijt. Hij had niet zomaar in een opwelling Ydier moeten aanvallen, waarvan hij niet wist dat deze inmiddels een ridder van de ronde tafel was geworden. Bohort herstelt de vrede. (vs. 2977-3142)

Lancelot en Bohort reizen verder. Lancelot vraagt hoe men reageerde op het krimpen van de mantel bij de koningin. Bohort legt uit dat men er weinig aandacht aan besteedde omdat er grotere

opshudding was over de ontrouwheid van Keye's geliefde en omdat Walewein net met Gariet aan het hof terug kwam. Lancelot is hier blij om; De koningin is niet beschaamd. Ze komen een wanhopige ridder tegen die hen leidt naar een meisje dat in een boom vastgebonden hangt, bewaakt door acht ridders. Lancelot en Bohort laten de wanhopige ridder het meisje uit de boom halen en slaan de aanvallen van de acht kwade ridders af. Daarna legt het meisje uit waarom ze daar zit: Zij bracht eten aan een gevangene en toen die gevangene ontsnapte, ging men ervan uit dat dat met haar hulp gebeurd was. Voor straf moest ze in een boom hangen en zich daar diep schamen. Men brengt haar naar het hof van Arthur en iedereen is blij. (vs. 3143-3420)

2 Een hoofdthema in de *Wrake van Ragisel*

2.1 De verhouding tussen vrouwen en mannen

Wie de *Wrake* leest, komt al snel tot de conclusie dat dit verhaal in de eerste plaats gezien kan worden als een aanklacht tegen de vrouw. Tal van gebeurtenissen ondersteunen dit: De jonkvrouw van Galastroet is een obsessieve dame die letterlijk over lijken gaat om haar doel te bereiken, het meisje Ydeine is in moderne bewoordingen niets minder dan een onbetrouwbare opportunistische slet en alle vrouwen aan het hof van Arthur zijn hun minnaars niet trouw. Om het samenvattend te stellen: het verhaal schetst een beeld dat sterk getuigt van een negatieve visie op vrouwen en de mannen in het verhaal hebben hun handen vol aan deze vrouwen. In studies over de *Wrake* wordt dit beeld bevestigd:

'Het blijkt dat humor in deze roman vooral ten koste gaat van de hoofdpersoon van de tekst, de vertegenwoordiger van de hoofse levenswijze Walewein, maar dat anderzijds ook enkele vrouwelijke bijfiguren er niet al te best vanaf komen.'¹⁴

'Voor de vrouwelijke toehoorders in het middeleeuwse publiek, die bij uitstek gerekend worden tot de kenners van de hoofse literatuur, zal dit wellicht, gezien de openlijke vrouwvijandigheid in de tekst, gepaard zijn gegaan met een flinke dosis kiespijn.'¹⁵

'Walewein first seeks the advice of the queen, who tells him that only a fool would want to know the thoughts of women. (...) The expert Genovere thus becomes the mouthpiece for intensely misogynist sentiments (...)'¹⁶

'Hoe Walewein wilde weten vrouwen gepens (...) is no less forceful an example of misogynous humor than, for example, the trial of the mantle. It is yet another story concerning the unfaithfulness of women in general, and Ydeine in

---

¹⁴ Hogenbirk 2005, p. 17

¹⁵ Hogenbirk 2005, p. 26

¹⁶ De Bundel 2005, p. 32

particular.¹⁷

'When Ydain chooses the unknown knight in the jeu parti, her dogs remain behind with Gauvain; their loyalty to him is clearly greater than that of their mistress. The Middle Dutch text parallels the Old French in this episode exactly (...) The misogyny is notable in both texts, which probably means that the contrast between the dogs' loyalty and that of their mistress is in both texts a sharp condemnation of the untrustworthiness of women in general.'¹⁸

Ik zal niet ontkennen dat het verhaal een nogal negatieve visie op vrouwen weergeeft, maar er is in mijn optiek meer aan de hand. Steeds gedragen vrouwen zich in de *Wrake* op een dusdanige wijze dat mannen moeite moeten doen om niet onder invloed te komen van deze vrouwen. Steeds blijkt ook dat de mannen in de *Wrake* niet goed weten om te gaan met het gedrag van vrouwen en als gevolg daarvan zelf regels van hoofsheid overtreden, of, in het geval van Walewein, de ridderlijke drang naar avontuur en succes verliezen. Het is niet altijd enkel het gedrag van vrouwen dat invloed uitoefent op mannen. De oorzaak van de verhoogde invloed van vrouwen op mannen ligt soms primair bij mannen. Doordat zij dan te veel bezig zijn met vrouwen, maken zij zichzelf afhankelijk van vrouwen. Ook blijkt soms dat na verloop van tijd bepaalde mannen zich losmaken van de verhoogde invloed van vrouwen en dan krijgen hun daden een aanzienlijk positiever karakter. Zonder een duidelijke definitie van wat negatieve en positieve daden zijn, is het vrijwel onmogelijk om handelingen van personages uit de *Wrake* te voorzien van een waardeoordeel. Om die reden bedien ik mij van het begrip *hoofsheid*, dat bij uitstek geschikt is om 13^e en 14^e eeuwse gedragingen te beoordelen.

Hoofsheid kan gezien worden als een gedragscode die tot doel heeft contacten in de samenleving zo plezierig mogelijk te laten verlopen. Hoofsheid is een middel om irritaties tussen personen te voorkomen. Dit houdt in dat een persoon die hoofs wil zijn, een manier van leven dient te vinden die de harmonie in de samenleving waarborgt en die de persoonlijke levenssfeer van anderen zo veel mogelijk ontziet. Hoofsheid kan gedefinieerd worden als het met respect behandelen van anderen door onder andere zelfbeheersing en aanpassing en het trachten boven jezelf uit te stijgen door moedig te zijn, jezelf goed te verzorgen, een goede gesprekspartner te zijn, kortom: Hoofsheid is een goed mens zijn, anderen zo veel mogelijk met respect behandelen en geen irritaties bij

---

¹⁷ Johnson en Claassens 2003, p. 12

¹⁸ Johnson en Claassens 2003, p.18

anderen veroorzaken.¹⁹

Naar mijn mening schetst de auteur van de *Vengeance Raguidel* niet alleen een vrouwonvriendelijk beeld, maar levert het verhaal ook, zij het wat subtieler, kritiek op mannen die niet goed weten om te gaan met de slecht afgeschilderde vrouwen. Daarmee wordt een beeld opgeroepen dat als waarschuwing dient. Als mannen zich te veel laten leiden door vrouwen en vrouwen te veel invloed op hen laten uitoefenen, lopen zaken niet helemaal zoals ze zouden moeten lopen. Om vast wat vooruit te lopen op mijn detailanalyse: Als dé avonturier Walewein, één van de grootste ridders aan het hof van Arthur, het avontuur en zijn queeste volledig aan de kant schuift voor een op seks belust meisje, dan is er niets te veel gezegd als we beweren dat dat een groot gevaar is voor de ridderlijke maatschappij, waarin de drang naar avontuur, trouw aan koning Arthur, zelfbehoud en hoofsheid grote rollen spelen. De tekst waarschuwt naar mijn mening voor een wereld waarin ridders deze belangrijke aspecten laten varen als gevolg van het feit dat ze zich niet losmaken van de verhoogde invloed van vrouwen.

In de Arthurliteratuur blijft de rol van de vrouw vaak niet groter dan een bijrol. Vrouwen worden in de marge van de ridderlijke maatschappij gezet en niet in het centrum.²⁰ De Arthurwereld is een mannenwereld, waarin de enige loyaliteit die een man moet hebben God, de koning en andere mannen betreft.²¹ Soms zijn vrouwen aanleiding tot heldendaden van mannen, zoals bijvoorbeeld in *Ridder metter Mouwen*. In de *Wrake* is het echter anders. Vrouwen zijn hier geen passieve objecten die geleefd worden door mannen. Doordat mannen zich laten beïnvloeden door vrouwen, kruipen vrouwen uit de marge van de maatschappij naar een positie waarin zij invloed op het leven van mannen uitoefenen. Vrouwen veranderen van passieve personages in personages die actief invloed gaan uitoefenen op mannen, ofwel door eigen daden, ofwel door een gebrekkig rationalisme van mannen, die hun gedrag laten bepalen door eerdere ervaringen met vrouwen.

Met deze visie in gedachte analyseer ik enkele tekstgedeelten uit de *Wrake* en zal laten zien hoe negatief geportretteerde vrouwen invloed uitoefenen op mannen, hoe mannen daar vaak niet mee om kunnen gaan, hoe hun daden daardoor negatief beïnvloed worden en hoe sommige mannen uiteindelijk de verhoogde invloed van vrouwen niet meer toestaan en het verhaal steeds laat zien dat deze mannen, zodra ze zich hebben losgemaakt van de invloed van vrouwen, direct met hun

---

¹⁹ Gerritsen 2001, p. 96

²⁰ Krueger 1993, p. 34-35

²¹ Noble 2001, p. 46

dadens bewijzen dat er een verbetering heeft plaatsgevonden: die zijn dan ineens een stuk positiever. Naar mijn mening heeft de auteur van de *Vengeance Raguidel* een aanzet gegeven tot deze visie, maar deze niet helemaal volledig uitgewerkt en heeft de compiler deze visie goed begrepen en met zijn ingevoegde episodes een stuk duidelijker gemaakt. Het is dan ook in dat licht dat ik meen dat door de compiler ingevoegde episodes met elkaar samenhangen, omdat ze allemaal via dit thema met elkaar verbonden zijn. Ze dragen allemaal bij aan de uiteenzetting van deze thematiek. In de nu volgende paragrafen zal ik laten zien hoe dit thema in enkele tekstgedeelten geaccentueerd wordt. Ik laat de ingevoegde episodes in deze analyse nog buiten beschouwing (analyse daarvan zal in hoofdstuk 3 geschieden).

2.1.1 Analyse *Wrake*: Maurus en de jonkvrouw van Galastroet

Maurus verschijnt voor het eerst ten tonele in vers 331, als Walewein, op zoek naar de mysterieuze ridder die de ringen van de hand van de gedode ridder kon afnemen, aankomt bij een kasteel waarvan Maurus de heer is. Over de misdaden die Maurus pleegt komen we een aantal verzen eerder al een en ander te weten, als een herder Walewein over Maurus vertelt:

“Hi hevet mengen riddere doet,
Ende daer af heeft hi die hoede al bloet
Gesteken op staken, dat verstaet,
Op enen muer, die daer gaet
Al om sine borch. Ende dit doet hi
Datmen sal weten verre ende bi
Sine scalcheit ende sine quaethede.” (vs. 283-289)

Maurus gedraagt zich blijkbaar op schandalige wijze tegenover ridders die zijn kasteel bezoeken. Niet alleen onthoofdt hij onschuldige bezoekers, hij toont de afgeslagen hoofden ook nog eens aan de buitenwereld, zodat iedereen weet wat hij met bezoekers van zijn kasteel doet. Waarom? Het antwoord krijgen we van Maurus zelf, nadat Walewein een eind heeft gemaakt aan deze praktijken door de ridder te verslaan. Hier wordt de jonkvrouw van Galastroet voor het eerst genoemd en deze dame blijkt aan de oorsprong te liggen van Maurus' drang tot onthoofden. Zij organiseerde eens een toernooi met als prijs haar hand, en dus haar liefde. Omdat Maurus verliefd op haar was, deed hij mee aan het toernooi. Hij leek bijna de winnaar te zijn, totdat Walewein opdook en Maurus versloeg, zonder dat Maurus zijn gezicht gezien had. Maar Walewein had geen trek in zijn prijs (de

jonkvrouw) en verdween. De jonkvrouw wilde vervolgens alleen haar hand geven aan de rechtmatige winnaar van het toernooi, op wie ze inmiddels ook verliefd was geworden. De jonkvrouw werd nu onbereikbaar voor de verliefde Maurus en uit een mengeling van frustratie, woede en wraakgevoelens onthoofdt deze sindsdien iedere ridder die zijn kasteel bezoekt, in de hoop ooit toevallig Walewein te treffen, waarna hij de liefde van de jonkvrouw weer zou kunnen verdienen.

Hoe geobsedeerd de jonkvrouw is, wordt haarfijn duidelijk als Walewein op haar kasteel belandt. Walewein doet zich voor als Keye (de jonkvrouw weet immers niet hoe Walewein er uit ziet) en de jonkvrouw legt 'Keye' uit wat ze van plan is met Walewein. Ze wil hem vermoorden, daarna zelfmoord plegen en vervolgens hem en zichzelf mond aan mond laten begraven. Of dit nogal morbide plan nog niet erg genoeg is, heeft ze ook de broer van Walewein gevangen genomen en laat zij hem martelen (Walewein moet immers wel eerst naar haar kasteel gelokt worden). De jonkvrouw wordt hier negatief afgeschilderd.

Het is veilig om te zeggen dat Maurus in de ban van de jonkvrouw is. Hij wil haar verdienen en in zijn gedachtegang is het doden van Walewein de enige manier om dat doel te bereiken. Zijn verliefdheid beïnvloedt zijn hele levenspatroon. Als gevolg daarvan begaat hij vele misdaden en overtreedt hij telkens weer de regels van hoofsheid. Het onthoofden van onschuldige vreemdelingen die misschien hooguit onderdak vragen, is een daad die haaks staat op hoofsheid. Dat Maurus zijn rationaliteit echt volledig lijkt uit te schakelen, wordt ook bevestigd door zijn aanpak. Zijn primaire doel is immers Walewein vermoorden. Is het dan niet erg omslachtig om iedere vreemdeling te doden, in de hoop dat ooit Walewein één van die vreemdelingen blijkt te zijn? Is het niet verstandiger om doelbewust Walewein te zoeken en iedereen die niets met de zaak te maken heeft met rust te laten? Het is duidelijk, Maurus verliest zichzelf compleet als gevolg van zijn obsessie voor de jonkvrouw. De jonkvrouw is het leven en de daden van Maurus gaan beïnvloeden. Doet zij dit doelbewust? Zit Maurus gevangen in een door haar gesponnen web en heeft hij geen andere keuze dan te doen wat hij doet? Eigenlijk doet Maurus het zelf. Hij had zich vrij gemakkelijk kunnen losmaken van de invloed die hij de jonkvrouw op zichzelf laat uitoefenen. Iets meer rationalisme had vrij snel kunnen leiden tot de vraag of hij eigenlijk wel met een onredelijke, labiele vrouw wil zijn. Iets meer eergevoel had vrij gemakkelijk kunnen leiden tot de afweging dat de jonkvrouw het niet waard is dat hij keer op keer op brute wijze de regels van hoofsheid overtreedt. Maurus staat zijn eigen slechte daden echter gewillig toe, alsof hij geen keuze

heeft. Hij laat de jonkvrouw invloed op zijn leven uitoefenen en is blijkbaar niet in staat zich los te maken van die invloed van van die jonkvrouw. Als gevolg hiervan begaat hij wandaden.

Door de ontmoeting met Walewein verandert er echter iets in de gedachtegang van Maurus. Nadat Walewein Maurus in diens kasteel verslagen heeft (en deze nog steeds niet weet dat hij met Walewein te doen heeft), zweert Maurus alle geweld tegen vreemdelingen af. Een eerste stap in de goede richting: Hij is zich aan het losmaken van de invloed die hij de jonkvrouw toestaat op zijn leven uit te oefenen.

Maurus maakt zich later nog meer los van de invloed van de jonkvrouw. Als Walewein zich voordoet als Keye en het kasteel van de jonkvrouw betreedt, weet hij zijn broer Gariet te bevrijden en ze vluchten samen naar het kasteel van Maurus. Die vraagt dan pas naar de naam van Walewein, die Walewein hem geeft. We kunnen wel raden wat een obsessieve Maurus zou doen als hij Walewein voor zich had staan. Zijn hele leven was er immers op gericht Walewein te doden. Er is echter heel wat veranderd in het hoofd van Maurus. Het proces van afstand doen van de obsessie voor de jonkvrouw is ineens een stuk verder gevorderd. Maurus valt Walewein niet aan. Sterker nog, hij is blij:

Doe sprac die Swerte: “Lieve here,
Des ben ic blide harde sere,
Dat mi so goeden man verwan.
Had geweest een minder man,
Des haddic mi gescaemt sere.” (vs. 955-959)

Als de jonkvrouw het kasteel van Maurus vervolgens belegert, raken zij in dialoog:

“Waerombe hebdi dus mi belegen?”
“Her Maurus, des willic u verplegen:
Gi hebt min her Waleweine daer binnen.
Woudi mi dien geven met minnen
Ic trocke van hier weder nu.
En geefdijs mi niet, ic segt u
Dat ic u allen sal doen ontliven
Ende u borch te stucken breken.”
“Bi Gode, joncfrouwe, dits een teken
Dat ic harde cleine ontsie.

Min duchten es vele meer bedie,
Dat gi mi tirst sult ontflien.” (vs. 981-993)

Een grimmige dialoog tussen de jonkvrouw en Maurus, waarna beide partijen elkaar aanvallen. De toon die Maurus tegen de jonkvrouw aanslaat, is niet de toon die je verwacht van iemand die verliefd is. Maurus kiest hier overduidelijk voor Walewein. Hij gaat Walewein koste wat kost verdedigen tegen de jonkvrouw. Daarmee is Maurus compleet over de jonkvrouw heen. Hij weet nu dat hij bij de jonkvrouw niets kan bereiken. Hij staat de invloed die zij over hem uitoefent niet langer toe en maakt zich er los van. Direct sluit hij zich aan bij het goede kamp (het Waleweinkamp) en hij opereert weer volgens de regels van hoofsheid: hij heeft trouw aan Walewein beloofd en komt die belofte na. Hij doodt geen onschuldigen meer en trekt alleen ten strijde wanneer hoofsheid dat toestaat: Zijn kasteel wordt immers aangevallen.

2.1.2 Analyse *Wrake*: Walewein en Ydeine

Walewein ontmoet Ydeine op een moment dat zij wordt mishandeld door twee ridders. Walewein verslaat de twee ridders en hij en Ydeine worden vrijwel direct verliefd op elkaar. Vervolgens lijkt Walewein zijn queeste te vergeten. Hij moest immers de geheimzinnige ridder vinden die de ringen van de vermoorde ridder kon pakken en samen met hem de wraak voltooien. Maar Walewein lijkt alleen nog aan zijn nieuwe geliefde te denken. Hij bedrijft de liefde met haar in haar kasteel, hij neemt haar mee naar het hof van Arthur en stelt haar voor. Een onbekende ridder genaamd Druidein eist Ydeine op en stelt een tweegevecht voor. Onderweg naar het tweegevecht eist weer een ander Ydeine op, zij laat Walewein vallen en kiest voor de onbekende ridder. Walewein verovert haar terug en verslaat dan in het tweegevecht Druidein en geeft haar vervolgens weg aan zijn tegenstander. Walewein is geruime tijd enkel met Ydeine bezig en laat zijn oorspronkelijke queeste even helemaal links liggen. Hij is helemaal verliefd:

Hine weet wat hem es gesciet,
Sonder hare en mach hi niet:
Hare minne heftene gewont sere. (vs. 1309-1311)

Als Walewein, na vertrokken te zijn om de queeste te vervullen, weer terugkomt aan het hof van Arthur (zonder progressie, maar met Ydeine), is het niet verwonderlijk dat Arthur hem vraagt hoe het staat met zijn voortgang. Hij moet wel bekennen dat de queeste niet echt wil vloten:

“Neen hi, here - wat hulpt ontsaect? -

Ic hebber menech lant om gereden,
Mar in quam noisint te gere steden
Daer icker iet af conde geweten. (vs. 1388-1391)

Best mogelijk, maar Walewein moet ook weten dat als hij toevallig wél ergens iets wil vernemen dat de progressie van zijn queeste bevordert, het niet erg handig is om zijn primaire focus bij Ydeine en alle ridders die haar opeisen te leggen. Aan het hof doet Keye ook een duit in het zakje en hoewel de woorden van Keye vaak spottend zijn en niet altijd serieus genomen moeten worden, slaat hij de spijker op z'n kop:

“Her coninc, gi segt nu ongevoech:
Walewein heeft nu vechtens genoeg
Ane Ydeinen, sine scone vrindinne.
Hi sette sijn vechten an hare minne
Desen winter, si es so fier! (vs. 1397-1401)

Vrij vertaald: Ach koning, Walewein heeft die queeste helemaal niet meer nodig om aan zijn trekken te komen. Hij heeft nu Ydeine, daar kan hij zijn energie ook wel in kwijt.

Het is waar, Walewein stort zich wel heel snel in een relatie met een meisje waar hij nauwelijks iets van weet en zet vervolgens zijn queeste op pauze om zich met haar bezig te houden en haar niet te laten afpakken. Dat het hier gaat om een wat te enthousiaste Walewein die een grote inschattingsfout maakt, wordt duidelijk als we langzaam meer over Ydeine te weten komen. Walewein wist op het moment dat hij haar leerde kennen niet veel meer dan dat zij mishandeld werd door twee mannen. Maar als Druidein haar aan het hof van Arthur komt opeisen, maakt Keye weer een rake opmerking:

“Walewein, gi mogetse wale minnen,
Want si es so wale becant
Met al den ridderen in menech lant.
Ic hope dat si noch es maget,
Daer so menech riddere na vraget.”
Walewein sloech dat hovet neder
Ende antwerde Keyen hier op niet weder
Ende die tale bleef al daer. (vs. 1464-1471)

Walewein lijkt hier al een beetje te beseffen dat Ydeine misschien niet het perfecte meisje is dat

hij verwacht. Op weg naar het tweegevecht met Druidein wordt het vermoeden van Keye bevestigd. Ydeine staat misschien inderdaad in de omgeving bekend omdat ze niet zo kuis is. Zij ziet een vreemde ridder tegen een boom plassen en als die ridder vervolgens geïnteresseerd in haar is en voorstelt haar te laten kiezen tussen hem en Walewein, kiest Ydeine zonder spoortje twijfel voor de passende ridder, daarmee de indruk wekkend dat zij óf nogal abrupt van smaak kan veranderen, óf door het zien van het geslachtsdeel van de onbekende ridder zich dusdanig seksueel aangetrokken voelt dat ze haar relatie met Walewein niet meer belangrijk acht. Beide opties pleiten niet in het voordeel van Ydeine. Ze is nu op z'n minst ontrouw te noemen.

Walewein laat zijn queeste links liggen en besluit dat het project-Ydeine belangrijker is. Zijn daden worden bepaald door haar. Hij stelt koning Arthur teleur, niet per se omdat hij zijn queeste nog niet volbracht heeft, maar omdat hij er overduidelijk niet veel werk van heeft gemaakt. Hij gedraagt zich niet als hoofse ridder, omdat hij zijn ridderlijke drang naar voltooiing van de queeste verloren lijkt te zijn. Hij kiest impulsief voor een meisje waar hij niets van weet. Zijn ratio lijkt sinds de eerste ontmoeting met Ydeine op non-actief te staan. Walewein brengt zichzelf in een positie waarin zijn ridderlijke eer door uitgerekend Keye gekrenkt kan worden (en niet eens onterecht).

Na de aanvaring met de passende ridder maakt Walewein zich echter los van Ydeine. Hij besluit dat het een slechte zaak is om een ontrouw meisje invloed op zijn leven te laten uitoefenen. Hij hoeft haar niet meer en zou het prima vinden als zij bij Druidein belandt. Hij verslaat Druidein in het tweegevecht en geeft Ydeine daarna toch aan hem. Daarmee heeft hij zich definitief losgemaakt van Ydeine en kan hij zijn queeste weer oppakken. En inderdaad, hij gaat op pad en vrijwel direct vindt hij een schip met de vriendin van de vermoorde ridder en zal de queeste zonder verdere omwegen volbracht worden. Duidelijk wordt dat de invloed die Ydeine op Walewein uitoefende in de weg stond om de queeste te volbrengen. Direct nadat hij zich los heeft gemaakt van de invloed die zij op hem uitoefende, gedraagt hij zich weer als hoofse en eervolle ridder die de hem opgedragen taak doelbewust vervult en daarmee ook koning Arthur trouw is.

2.1.3 Analyse *Wrake*: Gariet en de jonkvrouw van Galastroet

Als Walewein aankomt bij het kasteel van de jonkvrouw, doet hij zich voor als Keye. De jonkvrouw vertelt hem dan over haar morbide plannen met Walewein. Dan wordt ook duidelijk dat zij de broer van Walewein gevangen houdt:

Oec hebbic hier nu te desen male

Gariette sinen broder gevaen
Ende doene geesselen ende slaen
Elkes dages dor sinen wille.
Dit segt hem oec lude ende stille
Als gine siet. Es hi soe vrome,
Dat hi om sinen broder come
Ende bescudde hier, oft hi mach,
Den menegen swaren, groten slach,
Dien hi ontfaet al hier ter stede,
Ende den menegen honger mede.” (vs. 808-818)

De jonkvrouw houdt Gariet gevangen en laat hem dagelijks mishandelen. Hij ontvangt zware en grote slagen en moet ook honger lijden. Duidelijk wordt dat de jonkvrouw Gariet enkel gebruikt om Walewein naar haar kasteel te lokken. Gariet wordt niet mishandeld omdat hij de jonkvrouw onrecht heeft aangedaan, maar puur en alleen omdat hij toevallig de broer van Walewein is. Een vrouw doet hem groot onrecht aan. Ook hier wordt de jonkvrouw weer afgeschilderd als een vreselijke vrouw. Het vasthouden van Gariet is een middel om Walewein te lokken, maar het geweld dat ze hem aandoet, is buitensporig en in het geheel niet functioneel, leert Gariet ons tijdens een martelsessie:

Si slogene so vresselike,
Dat hi riep jamberlike
Tenden een menichwerven:
“Hulpe! acharme, ic moet sterven.
Ay broder, her Walewein, waer sidi!
Hoe lettelt wetti datmen mi
Slaet nu dus jamberlike sere!” (vs. 893-899)

Walewein weet niets van de mishandelingen af! De mishandelingen hebben er in het verleden niet toe geleid dat Walewein zijn broer is komen bevrijden en nu Walewein wel is gekomen, lijkt dat eerder het gevolg van een samenloop van omstandigheden (de kennismaking met Maurus) dan een direct gevolg van de martelingen die Gariet iedere dag moet verduren. Het geweld van de jonkvrouw tegen Gariet draagt blijkbaar op geen enkele manier bij aan haar doel, Walewein lokken. Hoe slecht de jonkvrouw wordt afgeschilderd is eerder ook al aan de orde gekomen. Interessanter

is het om nu te bekijken hoe Gariet met deze situatie om gaat. Over hoe hij zijn gevangenschap beleeft, komen we niet meer te weten dan de zojuist geciteerde klaagzang, maar dat hij flink onder de indruk en in de war lijkt te zijn van wat hem is overkomen, wordt duidelijk in de volgende episode, wanneer Walewein en Gariet de mishandelde Ydeine tegenkomen. Walewein is direct bereid het meisje te helpen, maar dat kan niet van Gariet gezegd worden:

Doen quam daer toe her Gariet
Ende sprac: “Broder, dor wat saken
Wildi hier nu werringe maken?
Laet hem hebben sine amie:
Al doet hi hare nu dorpernie
Wat bestaet u dat te wrekene?” (vs. 1142-1147)

Gariet raadt Walewein af het meisje te helpen. Zijn broer blijft volhouden, waarop Gariet antwoordt:

“Bi Gode ende bi mire wet,
Broder, gi sult vechten sonder mi” (vs. 1158-1159)

De manier van handelen (of beter gezegd: niet handelen) van Gariet, een van de ridders van de Ronde Tafel, is hier uiterst merkwaardig en wel om twee redenen: Ten eerste omdat Gariet weigert een meisje in nood te helpen. Het is overduidelijk dat Ydeine mishandeld wordt en je mag verwachten dat een ridder van de Ronde Tafel dit niet zomaar zou toestaan, of op z'n minst iets meer moeite zou doen om de gemoederen van de mishandelende ridders te bedaren, of op z'n allerminst iets meer moeite zou doen om te begrijpen waarom deze ridders het meisje zo toetakelen, maar elke vorm van ingrijpen, opzichtig of subtiel, blijft uit. Gariet vindt dat het niet zijn zaak is en wil zich er niet mee bemoeien. Dit is gedrag dat niet bij een ridder van de Ronde Tafel past en ook niet erg hoofs te noemen is. Ten tweede laat Gariet zijn broer compleet vallen. Walewein wil het meisje wel helpen en Gariet deelt hem simpelweg mee dat hij er dan alleen voor staat. Walewein krijgt het aan de stok met twee ridders en Gariet vindt het allemaal maar onzin, hij kijkt wel toe. Hij lijkt niet zo begaan te zijn met het lot van Walewein, die hem nota bene zojuist uit een uiterst benarde positie heeft bevrijd! De situatie krijgt een hoog stank-voor-dank-gehalte, iets wat je niet zou verwachten van een ridder als Gariet.

Hoe is het vreemde gedrag van Gariet te verklaren? Zou hij gewond zijn, bijvoorbeeld door de martelingen die hij op het kasteel van de jonkvrouw heeft moeten doorstaan? Nee, want de tekst

meldt dat Gariet al tijdens het beleg van de jonkvrouw hersteld is (“Ende Gariet was oec wel genesen”, vs. 1046), waarna hij nog samen met Walewein en Maurus de troepen van de jonkvrouw verslaat, zonder daarbij gewond te raken. Zijn gedrag lijkt eerder veroorzaakt te zijn door haast en wraak. Gerritsen verklaart het gedrag van Gariet op de volgende wijze:

(...) Gaheriëts aandringen is verklaarbaar. Hij kent maar één verlangen: zo gauw mogelijk naar het hof, en dan, met een zo groot mogelijk leger, terug naar het kasteel van Maduc, om de Dame de Gautdestroit te straffen voor wat zij hem, Gaheriët, in haar kerker had laten lijden.²²

Gariet is uit op wraak en dat is zijn prioriteit geworden. Daarmee heeft de jonkvrouw hem door haar daden zo sterk beïnvloed, dat hij alle principes van hoofsheid aan de kant schuift om zijn eigen persoonlijke doel zo snel mogelijk te bereiken: Wraak nemen. Gariet is blijkbaar zo onder de indruk van wat hem is overkomen, dat hij zowel het mishandelde meisje als zijn broer compleet laat vallen. Zelfs het feit dat Walewein het meisje toch gaat helpen, doet Gariet nog niet beseffen dat hij in zijn obsessie voor wraak (en dus voor de jonkvrouw) doorslaat. Was hij een beetje bij zinnen gekomen, dan had hij ingezien dat het tijdverlies nu eenmaal onvermijdelijk was en dat hij Walewein dan net zo goed had kunnen helpen. Juist het niet helpen van zijn broer is een grote schending van hoofse gedragscodes, veroorzaakt door Gariets onplezierige ervaring met de jonkvrouw en dus door de invloed die zij, zelfs nadat hij bevrijd is, blijkbaar nog steeds op hem uitoefent.

2.1.4 Conclusie

De voorgaande analyse laat zien hoe enkele tekstgedeelten uit de *Wrake* een van de hoofdthema's accentueren en hoe dit thema gestalte krijgt. Uit de bespreking van drie verschillende verhoudingen tussen mannen en vrouwen blijkt dat mannen, als gevolg van de invloed van negatief geportretteerde vrouwen, regels van hoofsheid overtreden. In twee van de drie verhoudingen heeft de man zich losgemaakt van die invloed en daarna een hoofs te noemen daad verricht.

---

²² Gerritsen 1963, p. 118

3 Analyse ingevoegde episodes

In het nu volgende hoofdstuk ga ik de vijf door de compiler ingevoegde episodes analyseren. De analyse zal per paragraaf steeds op dezelfde manier opgebouwd zijn. Ik begin met een samenvatting van het betreffende stuk tekst. Daarna geef ik een overzicht van wat het onderzoek naar de passage tot nu toe heeft opgeleverd. Vervolgens zal ik aantonen hoe de episode het in hoofdstuk 2 uiteengezette hoofdthema versterkt, waarbij steeds zal blijken dat het verband tussen de ingevoegde episodes te vinden is via de link met dit thema.

3.1 Ingevoegde episode 1: *Vander joncfrouwen van Galastroet, waer ombe si Waleweine minnende ward*

De *Wrake* in de Lancelotcompilatie begint met een door de compiler ingevoegde episode van 74 verzen. In deze episode wordt de jonkvrouw van Galastroet in dit verhaal geïntroduceerd. Zij is echter geen nieuw personage. De verteller meldt dat hij eerder al over haar gesproken heeft (in het aan de *Wrake* voorafgaande verhaal). Galaet heeft de jonkvrouw geholpen door ridders die haar aanvielen te verslaan. Zeven ridders wisten te ontsnappen en Walewein heeft deze ridders achtervolgd en alsnog verslagen. Sindsdien is zij verliefd geworden op Walewein, ook omdat ze heeft gehoord dat hij de meest knappe en hoofse ridder is die iemand in lange tijd heeft gezien. Nadat Walewein de ridders verslagen had, is hij niet teruggekeerd naar het kasteel van de jonkvrouw. Zij is daar boos om, laat vergeefs naar hem zoeken en houdt zijn broer gevangen, in de hoop hem naar haar kasteel te lokken. Ook geeft deze episode een verklaring voor de naam van het kasteel van de jonkvrouw. Galastroet is vernoemd naar Galaet.

Onderzoek naar de functie van deze episode wijst steeds in dezelfde richting: in deze episode verbindt de compiler de *Wrake* met de *Queeste*, het verhaal dat in de compilatie aan de *Wrake* voorafgaat. In de *Queeste* neemt Galaet het op tegen ridders die een jonkvrouw aanvallen, waarna Walewein zeven gevluchte ridders achtervolgt en verslaat. De jonkvrouw van dat kasteel wordt vervolgens verliefd op Walewein. In de eerste 74 verzen van de *Wrake* wordt deze gebeurtenis aangehaald. In de *Queeste* krijgt een hertog het kasteel van Galaet en de dochter van die hertog

wordt verliefd op Walewein. In de *Wrake* wordt vervolgens de het kasteel van de jonkvrouw Galastroet genoemd, waarmee weer wordt verwezen naar gebeurtenissen uit de *Queeste*. De compiler verbindt hier expliciet het kasteel uit de *Queeste* met het kasteel uit de *Wrake*: ze zijn dezelfde.²³ De compiler weet met deze episode de eenheid van zijn gehele compilatie te versterken. Deze inleidende episode brengt een aansluiting met het voorgaande verhaal tot stand, waardoor de *Wrake* in de compilatie voortbouwt op de *Queeste* en de overgang tussen deze twee elkaar opvolgende verhalen vlot verloopt.

Deze aannemelijke verklaring heeft betrekking op de compilatie als geheel. De ingevoegde episode doet echter ook iets anders, net als alle andere ingevoegde episodes: de hoofdthematiek van het verhaal versterken en aanvullen. De passage doet dat op twee manieren, die nauw met elkaar samenhangen: de inhoud en de positie. Zoals in hoofdstuk twee uiteengezet, bestaat de belangrijkste thematiek van het verhaal uit vrouwen die slecht worden afgeschilderd, waarna mannen onder invloed van deze vrouwen komen, regels van hoofsheid overtreden en zich soms weer losmaken van die invloed en dan ineens weer hoofse daden verrichten. In deze episode wordt de jonkvrouw direct negatief afgeschilderd. Ze houdt niet alleen de broer van Walewein gevangen, de verteller benadrukt zelf ook dat haar verliefdheid zo groot is, dat duidelijk aan haar daden te zien is hoe “*dullike*” (vs. 54) haar liefde is.

De positie die deze ingevoegde episode in de *Wrake* inneemt, bewerktstelligt, samen met de inhoud ervan, een aanvulling op het hoofdthema. De episode staat helemaal vooraan, nog voordat het feitelijke verhaal van de *Wrake* begint. Het verhaal begint niet bij Walewein of aan het hof van Arthur, maar bij een jonkvrouw die in 74 verzen als slecht wordt afgeschilderd. Daarmee wordt direct de toon gezet: Het verhaal opent met een aanzet tot de thematiek die in het verhaal een grote rol gaat krijgen, want, zoals in hoofdstuk twee is gebleken, heeft de jonkvrouw van Galastroet een groot aandeel in die thematiek. Vooropplaatsing van haar slechte eigenschappen heeft daardoor vooropplaatsing van het hoofdthema tot gevolg. De opening van de *Wrake* vormt dus naast de schakel met de *Queeste* ook een inleiding op een van de belangrijkste thema's van het verhaal. Voor lezers of toehoorders geeft deze episode een duidelijk signaal af: er wordt niet begonnen bij het wreken van de moord op Ragisel, maar bij een negatief geportretteerde vrouw.

Er valt misschien op te merken dat het vooropplaatsen van de slechte eigenschappen van de

---

²³ Besamusca 2003, p. 101-102

jonkvrouw (en dus het vooropplaatsen van het hoofdthema) slechts een logisch gevolg is van de wens van de compiler om de *Wrake* aan te laten sluiten bij de *Queeste*. Dat kan natuurlijk alleen aan het begin van de *Wrake*, waardoor het verhaal altijd zou moeten beginnen bij deze dame. Dat is voor een deel waar. Toch had de compiler de schakel met de *Queeste* ook kunnen maken zonder de jonkvrouw direct expliciet slecht af te schilderen. Hij had niet direct in de eerste 74 verzen hoeven weggeven dat deze vrouw hopeloos naar Walewein laat zoeken en zijn broer gevangen houdt. Het valt dan ook op dat de lengte van deze passage vele malen groter is dan andere passages in de compilatie die verschillende verhalen met elkaar verbinden.²⁴ Het refereren aan Galaet en Walewein die haar hebben verlost van ridders die haar aanvielen en de verklaring van de naam Galastroet zouden voldoende geweest zijn om de link met de *Queeste* te leggen. Zoals eerder opgemerkt, de jonkvrouw zou later in het verhaal sowieso al slecht worden afgeschilderd. Toch heeft de compiler besloten daar al direct in de eerste 74 verzen mee te beginnen. Dat is voor mij reden om aan te nemen dat de compiler bewust in de opening van het verhaal een aanzet geeft tot de thematiek die later in het verhaal verder uitgewerkt zal worden.

3.2 Ingevoegde episode 2: *Hoe Walewein wilde weten vrouwen gepens*

In de tweede ingevoegde episode wil Walewein meer te weten komen over de gedachten van vrouwen. Druidein en Walewein hebben afgesproken om over veertig dagen een tweegevecht te houden met Ydeine als inzet. De ingevoegde episode speelt zich ergens in deze veertig dagen af. Walewein vraagt eerst advies aan de koningin, maar die kan hem niet helpen. Vervolgens gaat hij op pad om toch meer inzicht in de gedachten van vrouwen te vergaren. Hij ontmoet een koning die kan toveren. De toverkoning vertelt Walewein over zijn eigen ervaring met zijn vrouw. De koning is eens bedrogen door zijn vrouw en als gevolg daarvan heeft hij haar opgesloten in een kamer in zijn kasteel. Zij krijgt goed te eten en haar ontbreekt niets, maar zij zal nooit meer uit die kamer komen of in het bed van de koning slapen. De koning vindt dat Walewein nu genoeg weet over hoe vrouwen in elkaar zitten. Walewein neemt echter geen genoegen met het voorbeeld van de koning. De koning verzint dan een plan om Walewein toch wijzer te maken. Hij zal zichzelf en Walewein omtoveren in dwergen en zij zullen samen naar het kasteel van Arthur gaan, waar ook Ydeine verblijft. Walewein moet in de gedaante van een dwerg Ydeine verleiden, waar hij in slaagt. Zij

---

²⁴ Besamusca 2003, p. 143

bedrijven viermaal de liefde. Ydeine geeft de dwerg zelfs een ring die zij ooit van Walewein kreeg. Walewein brengt de toverkoning op de hoogte van zijn belevenissen, waarna de toverkoning hem weer verandert in zijn eigen gedaante en hem adviseert naar de ring te vragen. Ydeine heeft die ring inmiddels niet meer en komt met een verzonnen verhaal dat moet verklaren waarom zij de ring kwijt is. Walewein weet op dat moment dat dat verhaal niet waar is. Nu is hij op de hoogte van haar onbetrouwbaarheid én weet hij hoe makkelijk ze tegen hem kan liegen. Walewein gaat weer terug naar het kasteel van de toverkoning en brengt verslag uit. Hij bedankt de koning voor zijn hulp en gaat weer terug naar Ydeine, die hij vervolgens toch vergeeft.

Gerritsen is in zijn oordeel over deze ingevoegde passage vrij hard. Hij meent dat er geen enkele reden lijkt te bestaan om deze episode in te voegen. De episode benadrukt de onbetrouwbaarheid van Ydeine, maar die zou al blijken uit de scène waarin Ydeine Walewein vrij gemakkelijk laat vallen voor een onbekende ridder die staat te plassen. Omdat deze twee passages dezelfde strekking hebben, zou één ervan overbodig zijn. Ook heeft Gerritsen moeite met het feit dat Walewein Ydeine aan het eind van de ingevoegde episode heeft vergeven, om in de volgende episode wederom slachtoffer te worden van het gebrek aan trouw van Ydeine.²⁵ Gerritsen noemt deze episode zelfs een compositorische mislukking.²⁶ Onderzoekers hebben later meer waarde gehecht aan de relevantie van deze ingevoegde episode. In tegenstelling tot Gerritsen menen zij wel redenen te zien om deze episode in te voegen. Zo meent Paardekooper-Van Buuren dat de compiler met de invoering van deze episode twee doelen voor ogen had. Ten eerste de onbetrouwbaarheid van Ydeine nogmaals aantonen, door haar met een ander een verhouding te laten beginnen en ten tweede haar als erg wellustig te portretteren.²⁷ De episode is volgens haar dan ook niet overbodig, omdat Ydeine zonder deze episode maar éénmaal haar ontrouw zou verraden, op het moment dat zij voor de passende ridder kiest en niet voor Walewein.²⁸ Ook Besamusca meent dat de ingevoegde episode van waarde is. De antifeministische episode dient volgens hem als tegenwicht voor de tekortkomingen van Walewein op het gebied van liefde.²⁹ Daarmee komt de focus van de ingevoegde passage op de onbetrouwbaarheid van Ydeine te liggen. Hogenbirk ziet twee motieven voor de compiler om deze episode in te voegen. Enerzijds extra nadruk leggen op de

---

²⁵ Gerritsen 1963, p. 217-218

²⁶ Gerritsen 1963, p. 220

²⁷ Paardekooper-Van Buuren 1969, p. 27

²⁸ Paardekooper-Van Buuren 1969, p. 29

²⁹ Besamusca 2003, p. 595

onbetrouwbaarheid van Ydeine en anderzijds, door het feit dat Walewein Ydeine vergeeft aan het eind van de episode, de nobele aard van Walewein benadrukken.³⁰ Tot slot vindt Pallemans het bewonderenswaardig dat de compiler opnieuw het incognito-thema gebruikt. Eerder in het verhaal deed Walewein zich voor als Keye en ditmaal is hij zelfs fysiek een ander.³¹

De conclusie die het onderzoek naar deze ingevoegde episode domineert, is dat de episode er voor zorgt dat de onbetrouwbaarheid van Ydeine nog eens extra wordt belicht. Het onderzoek naar de episode heeft zich voornamelijk op de rol van Ydeine gericht. Hoewel haar gedrag bijdraagt aan het verband tussen alle ingevoegde episodes, blijft de rol van Walewein in het onderzoek onderbelicht en juist die laat deze episode méér laat doen: het verband met de andere ingevoegde episodes tot stand brengen. Het gedrag van Walewein sluit nauw aan bij het in hoofdstuk 2 uiteengezette hoofdthema van de *Wrake*.

De ingevoegde episode vult dat thema aan om drie redenen. De eerste reden is de zojuist besproken rol van Ydeine. Zij wordt in de episode nogmaals gekarakteriseerd als een ontrouw meisje. Dat maakt haar karakter nog slechter dan in het oorspronkelijke verhaal. Dat heeft een aanvulling op de besproken thematiek tot gevolg. De cyclus van gebeurtenissen die dat thema vormt, start met slecht afgeschilderde vrouwen, waardoor mannen onder invloed komen van vrouwen en daar vervolgens niet mee om kunnen gaan. Dat Walewein niet met Ydeine om kan gaan, toont deze episode bij uitstek aan.

De tweede reden voor het aanvullen van het hoofdthema is de rol van Walewein in deze episode. Zijn rol is een zeer waardevolle aanvulling. Zoals in paragraaf 2.1.2 reeds besproken, is Walewein in de ban van Ydeine geraakt en neemt het niet meer zo nauw met zijn hoofse verplichting om de oorspronkelijke queeste te volbrengen. Dit element neemt in de ingevoegde episode nog grotere vormen aan. Walewein lijkt door Ydeine compleet de weg kwijt te zijn en de episode toont zijn dwalen aan. Hij gaat op pad om meer over de gedachten van vrouwen te weten te komen. Hij zit met twee onopgeloste kwesties, het ontdekken hoe vrouwen in elkaar zitten en zijn oorspronkelijke queeste. Welke kwestie zijn prioriteit heeft, lijkt duidelijk, maar wordt door Walewein zelf nog eens bevestigd, als de toverkoning hem vraagt wat hij komt doen en Walewein hem mededeelt:

Ic saelt u secgen, bi mire trouwen:

Ic wiste gerne tgepens van vrouwen,

---

³⁰ Hogenbirk 2005, p. 24

³¹ Pallemans 2000, p. 159-160

Ende vare soeken iemanne dan,
Die mi des berechten can.”

(...)

“Here, oec varic mede wreken

Enen riddere, die quam dor steken

Tote Kardole in een scep al doet. (vs. 1587-1597)

Walewein wil iets weten over de gedachten van vrouwen. Dat is de reden dat hij op pad is gegaan. Het voltooiën van zijn queeste is daar niet de reden van. Daarom ben ik erg geneigd zijn woorden te interpreteren als: Oh, en ik heb ook nog een ridder te wreken, mocht dat zo uitkomen. Daarmee kiest hij Ydeine expliciet boven het zo snel mogelijk vervullen van de hem opgedragen ridderlijke taak. Het gaat zelfs nog verder. Het plan van Walewein en de toverkoning om de betrouwbaarheid van Ydeine te testen en het verloop hiervan zijn qua structuur exact gelijk aan het verloop van de queeste waar het in de *Wrake* eigenlijk om te doen is. Begin, midden en einde vinden plaats aan het hof en daar tussenin zitten scènes die zich buiten het hof afspelen. Zo moet Walewein aan het eind van de wraak-queeste verslag uitbrengen bij Arthur en aan het eind van de Ydeine-queeste brengt hij verslag uit bij de toverkoning.³² Niet alleen laat hij zijn oorspronkelijke queeste helemaal vallen, hij start zelfs een nieuwe (mini)queeste! De episode zet daarom zeer helder uiteen hoe Walewein dermate onder invloed van Ydeine staat, dat hij de verplichting die hij tegenover Arthur heeft (hij moet de hem opgedragen queeste voltooiën), inruilt voor een queeste waarbij alleen zijn privébelang is gediend. Arthur heeft belang bij het voltooiën van de oorspronkelijke queeste. Hij vertegenwoordigt een hof waartoe idealiter moedige en trouwe ridders behoren. Het is zeker niet in het belang van Arthur dat één van zijn ridders een taak krijgt en daar een potje van maakt, door egoïstisch een andere queeste te starten, die het voltooiën van de oorspronkelijke taak alleen maar ophoudt. In deze episode is Walewein geen schim meer van de eervolle, trouwe en hoofse ridder die hij hoort te zijn. De reden hiervoor ligt bij zijn gebrek aan kunde om om te gaan met de verhoogde invloed die Ydeine op hem uitoefent.

Iemand die wél om kan gaan met een ontrouwe vrouw vormt de kern van de derde manier waarop de episode de besproken thematiek aanvult. De toverkoning is bedrogen door zijn vrouw, maar hij is daar ogenschijnlijk niet van onder de indruk en zijn leven lijkt niet beïnvloed te worden door

---

³² Paardekooper-Van Buuren 1969, p. 28

haar. Nadat hij het vreemdgaan van zijn vrouw heeft vernomen, heeft haar opgesloten in een kamer in zijn kasteel en, zo lijkt het, verder geen aandacht meer aan haar besteed. Hij hanteert nog steeds hoofse gedragsregels. Hij is met haar getrouwd, dus zij blijft nu eenmaal zijn vrouw. Ze komt dan ook niets tekort en krijgt hetzelfde eten als de koning. Ze heeft, met uitzondering van haar eigen kamer, in zijn kasteel niets meer te zoeken en bij de koning in bed slapen is al helemaal geen mogelijkheid meer. De koning heeft zijn ontrouwe vrouw direct op haar plaats gezet en lijkt verder niet onder de indruk te zijn van haar slechte gedrag. Het in een aparte kamer zetten van de koningin kan symbool staan voor moderne termen als ‘in een hokje plaatsen’, ‘een plekje geven’, ‘wegzetten als’ of ‘labelen’. Niet alleen heeft de koning haar fysiek in een apart hokje geplaatst, in zijn hoofd heeft hij haar ook in het hokje ‘ontrouwe vrouw’ geplaatst. Hij heeft haar het label ‘ontrouw’ gegeven en dat is dat. Zijn leven gaat verder en zijn manier van leven wordt vervolgens op geen enkele manier beïnvloed door de ontrouwe vrouw. Hij gebruikt het voorval alleen nog om vreemdelingen (zoals Walewein) te waarschuwen voor vrouwen. Het is juist dit mentale vermogen van de koning dat Walewein in deze episode nog ontbeert. De koning geeft hier het goede voorbeeld. Geef een ervaring met een ontrouwe vrouw een plekje in je leven (in het geval van de koning zowel letterlijk als figuurlijk) en laat je daar niet door beïnvloeden. Dat Walewein uit het verhaal van de koning geen lering trekt, moge duidelijk zijn als blijkt dat Walewein Ydeine aan het eind van de episode vrij gemakkelijk vergeeft, waarbij de verteller de suggestie wekt dat het vergeven te maken heeft met het feit dat Walewein zich door de seksuele gunsten van Ydeine mild laat stemmen:

Ende Ydeine heeft so vele gedaen
An Waleweine met vrindelijchheden,
Daer si waren onder hen beden,
Dat hi hare scout al quite (vs. 1886-1889)

Met de informatie die inmiddels over Ydeine bekend is, maken we geen sprong in het diepe als we haar ‘vriendelijkheden’ begrijpen als seksuele avances. Het citaat vormt een mooi contrast met de toverkoning, die na de ontrouw van zijn vrouw weigert om nog het bed met haar te delen. Maar Walewein staat toe dat Ydeine wederom kan bereiken dat hij niet naar zijn verstand luistert, maar naar zijn hart, zijn lustgevoelens of beide. Zij blijft daardoor invloed op zijn leven uitoefenen en hij kan zich nog steeds niet op zijn queeste richten.

Het feit dat Walewein in de *Wrake* pas ná het voorval met de plassende ridder Ydeine ziet voor wat

ze is (ontrouw) en hij pas dan passend reageert (loslaten en geen aandacht meer aan besteden), toont overtuigend aan hoe ver hij in de ingevoegde episode nog is van het gebruik van zijn ratio. Het feit dat het viermaal vreemdgaan van Ydeine voor Walewein nog geen reden is om terug te keren naar de realiteit en zich te ontdoen van haar en haar invloed, maar haar vergeeft, toont exact aan hoe extreem de gevolgen van het toestaan van invloed van vrouwen kunnen zijn. Een compositorische mislukking zou ik deze episode allerminst willen noemen.

3.3 Ingevoegde episode 3: *Van Maurus ende van Gariette*

In deze episode is de dienaar die Walewein hielp ontsnappen uit Galastroet gevangengenomen door de jonkvrouw van dat kasteel. Ze is in groot gevaar, want de jonkvrouw wil haar op de brandstapel zetten. Maurus en Gariet krijgen van koning Arthur twintigduizend man om de jonkvrouw te verslaan en de dienaar te bevrijden. Als de jonkvrouw inziet dat haar leger het nooit kan winnen van het leger van Maurus en Gariet stelt zij een tweegevecht voor. Een kampioen van haar moet het opnemen tegen Maurus of Gariet. Wint Maurus of Gariet, dan geeft de jonkvrouw zichzelf aan één van beide ridders, die met haar mag doen wat hij wil. Wint haar kampioen, dan dient zij met rust gelaten te worden. De jonkvrouw heeft echter niet één ridder die een gevecht met Maurus of Gariet zou kunnen winnen. Daarom maakt zij in het hele land bekend dat degene die haar succesvol kan verdedigen tegen één van de twee ridders zowel haar land als haar zelf krijgt. Keye verneemt dit nieuws en besluit zich aan te melden als kampioen van de jonkvrouw, maar doet dit onder een valse naam en in vermomming. Na een discussie tussen Gariet en Maurus krijgt de laatste uiteindelijk de eer om de taak op zich te nemen. Keye wordt verslagen door Maurus en moet dan, om in leven te blijven, zichzelf bekend maken. Keye wordt gespaard, maar Arthur wordt door Gariet ingelicht over zijn dwaze daad. Maurus krijgt hierdoor de macht over de jonkvrouw en besluit haar te trouwen. De dienaar ontsnapt aan de brandstapel.

Onderzoek naar de episode wijst steeds in dezelfde richting. Gerritsen meent dat de compiler de in de *Vengeance* niet afgemaakte verhaaldraden van een eind heeft willen voorzien. Het belangrijkste resultaat dat deze episode bewerkstelligt, is het feit dat de geschiedenis van Maurus en de jonkvrouw een slot krijgt. Zonder deze episode zou die geschiedenis eindigen op het moment dat Walewein en Maurus het kasteel van Maurus succesvol hebben verdedigd tegen de jonkvrouw. Daarna wordt niets meer vernomen van zowel Maurus als de jonkvrouw. De episode voorziet de

affaire van een slot: Maurus trouwt haar. Ook van Gariet wordt zonder deze episode niets meer vernomen na het moment waarop hij samen met Ydeine en Walewein terugkeert aan het hof van Arthur. De geschiedenis van de op wraak beluste Gariet krijgt in de ingevoegde episode ook een slot. Tevens wordt de verhaallijn van de dienaar die Walewein hielp ontsnappen in deze episode afgerond. Zij sloeg op de vlucht na het helpen ontsnappen van Walewein en Gariet. Meer wordt er niet van haar vernomen. De ingevoegde episode legt uit hoe het met haar is afgelopen.³³ Ze is gevonden door de jonkvrouw, ter dood veroordeeld en in veiligheid gebracht door Maurus' winst op Keye.

Andere onderzoekers delen de opvatting van Gerritsen. Paardekooper-Van Buuren³⁴, Besamusca³⁵ en Hogenbirk³⁶ wijzen allemaal op het afhechten van verhaaldraden die in de *Vengeance* onaf zijn gebleven. De conclusie van het onderzoek naar het doel van deze ingevoegde episode is van compositorische aard. De compiler heeft van het verhaal een grotere eenheid willen maken. Dit is een zeer aannemelijke gedachte. Toch doet de episode meer dan enkel het verhaal tot een grotere eenheid smeden. Wederom is deze episode in verband te brengen met de andere ingevoegde episodes. Dat verband uit zich weer via een versterking van de in hoofdstuk 2 besproken thematiek, die tot stand komt door de rol die Gariet in de episode speelt en, in mindere mate, het gedrag van Keye.

De rol van Gariet in de episode sluit nauw aan bij de besproken thematiek. Zoals in paragraaf 2.1.3 opgemerkt, is hij in de war geraakt van wat de jonkvrouw van Galastroet hem heeft aangedaan. Zelfs na zijn bevrijding oefent de jonkvrouw nog invloed uit op zijn leven en zijn daden. In zijn haast wraak te nemen, laat hij zijn broer en bevrijder compleet in de kou staan. Als Maurus en Gariet in de ingevoegde episode moeten uitmaken wie van de twee het gevecht met de kampioen van de jonkvrouw zal aangaan zit Gariet nog steeds met wraakgevoelens:

Mach hise gewinnen, dat hi haer sal
Sine pine lonen groet ende smal,
Dat si hem dede met grote sere. (vs. 2167-2169)

Gariet wil de kampioen van de jonkvrouw verslaan om haar vervolgens op zijn beurt te martelen.

---

³³ Gerritsen 1963, p. 236-237

³⁴ Paardekooper-Van Buuren 1967, p. 24-25

³⁵ Besamusca 2003, p. 104-105

³⁶ Hogenbirk 2005, p. 21

Zij oefent nog steeds invloed uit op zijn leven. Toch maakt Gariet zich in de episode los van die invloed. Eerst laat hij zich overhalen Maurus de taak te gunnen. Als die het gevecht met Keye heeft gewonnen, wil hij de jonkvrouw echter niet martelen, maar haar trouwen. Gariet gaat akkoord met dit plan. Op dat moment heeft hij zich losgemaakt van de invloed die de jonkvrouw op zijn leven uitoefende. Nu kiest Gariet voor de uit liefde gedreven wil van Maurus en niet voor zichzelf. Hij cijfert zijn eigen wil weg voor die van zijn kompaan, wat een mooie hoofse daad is, want erg gemakkelijk zal die beslissing voor hem niet geweest zijn. De episode geeft dan ook een helder contrast weer tussen de Gariet die we eerder in het verhaal zagen en die zich duidelijk liet beïnvloeden door de jonkvrouw ('je wil een mishandeld meisje helpen, zoek het maar uit') en de Gariet die zich ontdoet van de invloed van de jonkvrouw ('je wil de vrouw trouwen die mij zo heeft mishandeld en waarop ik wraak wil nemen, prima').

Keye begaat in de episode een schanddaad. Hij vermoedt zichzelf en sluit zich aan bij het kamp van de jonkvrouw. Daarmee komt hij recht tegenover koning Arthur te staan. Hij wil het opnemen tegen een van de ridders van de ronde tafel (Gariet), of tegen een ridder die gesteund wordt door Arthur (Maurus). In beide gevallen betekent dat een ernstige breuk in de relatie met zijn eigen koning. Maurus en Gariet hebben Arthur om hulp gevraagd, omdat de dienaar die Walewein en Gariet hielp ontsnappen in de problemen zit. Daar komt bij dat Gariet nog niet vergeten is wat de jonkvrouw hem heeft aangedaan. Hij is nog steeds uit op wraak. Omdat Arthur zich aan de zijde van Gariet en Maurus heeft geschaard, is het veilig om te zeggen dat Keye overloopt naar de foute kant. Hij verraadt zijn koning, wat een grove schending van hoofse gedragsregels is. Het is de vraag waarom Keye dit doet. Het antwoord zou tweeledig kunnen zijn. Enerzijds meldt hij zich aan als kampioen van de jonkvrouw, nadat hij heeft gehoord dat zij zichzelf als beloning weggeeft aan de persoon die haar succesvol verdedigt. De negatief geportretteerde jonkvrouw zou ook het hoofd van Keye op hol gebracht kunnen hebben, met zijn grove schending van hoofse gedragsregels tot gevolg. Anderzijds is Keye ook bedrogen door zijn geliefde. Drie episodes vóór deze episode wordt verteld hoe er een geheimzinnige mantel aan het hof van Arthur is verschenen. De mantel heeft de eigenschap te krimpen bij vrouwen die hun geliefde niet trouw zijn. De mantel kromp bij iedere vrouw, maar de geliefde van Keye heeft het blijkbaar wel heel erg bont gemaakt:

“Nu segt mi, knape, live minne,

Wien was hi alre corts al daer?”

“Here, Keys amien, over waer;

Ende dies was Keye harde gram.” (vs. 1364-137)

Zijn geliefde is blijkbaar de ergste slet van allemaal en hij is daar dan ook erg kwaad over. Hoewel de tekst geen overtuigende relatie legt tussen het overlopen van Keye en zijn boosheid over de ontrouw van zijn geliefde, is het voor de analyse van de ingevoegde episode een aantrekkelijke gedachte om Keye's dwaasheid te koppelen aan de harde les die hij over zijn geliefde heeft geleerd. Zij wordt negatief geportretteerd, hij kan daar dan blijkbaar niet mee omgaan en overtreedt hoofse gedragsregels, in een poging een andere geliefde te bemachtigen.

Er kleeft mogelijk een bezwaar aan deze redenering. Dat Keye een blunder begaat, is in een Arthurroman in het geheel niet ongebruikelijk. Dwaze daden van Keye komen in zoveel verhalen van dit genre voor, dat het een motief is geworden dat bij het genre hoort. Als gevolg daarvan zou men van mening kunnen zijn dat er niet te veel achter het blunderen van Keye gezocht moet worden. Ik ben echter van mening dat het feit dat Keye in zo veel Arthurromans misstappen doet, nog geen reden is om niet naar mogelijke oorzaken van die misstappen te zoeken. Als de compiler het blijkbaar nodig vond om de dommigheid van Keye te belichten, had hij daarvoor in principe elke gewenste situatie kunnen gebruiken. Dat de fout van Keye juist deze vorm aanneemt, zou de gedachte dat de compiler het motief 'blunderende Keye' met de ingevoegde episode heeft willen uitbreiden, maar tegelijkertijd hierin een mogelijkheid zag zijn centrale thematiek aan te vullen, enorm kunnen versterken. De tekst geeft in deze kwestie helaas geen uitsluitsel.

3.4 Ingevoegde episode 4 en 5: *Hoe Lanceloet vacht jegen Ydire en Hoe Lanceloet ende Bohort die joncfrouwe verloesten die opten boem sat*

In de vierde ingevoegde episode komen Ydier en Belinette Lancelot tegen. Ydier is de persoon die samen met Walewein voorbestemd was om de wraak te voltrekken. Belinette, dochter van de moordenaar van Ragisel, is het meisje waar Ydier verliefd op is. Nadat de moordenaar van Ragisel door Walewein is gedood, krijgt Ydier Belinette. Ydier is inmiddels ridder van de ronde tafel gemaakt. Lancelot zit nog steeds met het voorval van de geheimzinnige mantel in zijn maag, omdat de koningin blijkens het krimpen van de mantel ook haar man ontrouw is. Lancelot is bang dat de koningin met schande overladen is. Hij kan vrouwen met een mantel niet meer uitstaan. Omdat Belinette een mantel draagt, valt Lancelot Ydier aan. Bohort, ook ridder van de ronde tafel, komt langs en herstelt de vrede. Lancelot betuigt spijt. Hier eindigt de vierde ingevoegde episode, die

direct gevolgd wordt door de vijfde, waarin Lancelot en Bohort verder reizen. Bohort vertelt dat men aan het hof nauwelijks reageerde op het krimpen van de mantel bij de koningin, omdat er grotere opschudding was over de ontrouw van de geliefde van Keye én omdat Walewein op dat moment net met Gariet thuiskwam. Lancelot is blij dat de koningin niet met schande is overladen. Bohort en Lancelot bevrijden een meisje dat in een boom bij een kasteel vastgebonden hangt en bewaakt wordt door acht ridders. Zij legt uit waarom ze daar hing: Lioneel, ook ridder van de ronde tafel, zat gevangen op het kasteel en was ontsnapt. Het meisje werd daar verantwoordelijk voor gehouden, omdat zij hem vaak eten bracht. Lancelot en Bohort nemen haar mee naar het hof van Arthur.

Gerritsen beschouwt de vierde episode als een epiloog van het verhaal, omdat deze passage het toetreden van Ydier tot de orde van de ronde tafel vertelt. Tevens ziet hij de episode als een voortzetting van de kern waarop de Lancelotcompilatie is gebouwd, het drieluik *Lancelot-Queste-Mort*, omdat Lancelot en Bohort beiden een hoofdrol hebben gespeeld in de *Queste*, die aan de *Wrake* voorafgaat.³⁷ Het gesprek over de mantelproef tussen Lancelot en Bohort in de vijfde ingevoegde episode ziet Gerritsen als de verbinding met het oorspronkelijke *Wrake*-verhaal, terwijl het voorkomen van Lancelot en Bohort en hun avontuur met het vastgebonden meisje in de sfeer van de *Lancelot-Queste-Mort* passen. Hij houdt zelfs de mogelijkheid open dat de compiler met deze episode een directe link met de *Queste* heeft willen leggen, omdat dat werk de suggestie kan wekken dat Lioneel gevangen is genomen. In de *Wrake* komt hij dan weer vrij.³⁸

Besamusca ziet in de vierde episode een vervolg op het verhaal van de mantelproef en in de vijfde de afronding van dat verhaal. Ook wijst hij op het verschijnen van ridders die in de *Lancelot-Queste-Mort* belangrijke rollen spelen, zoals Lancelot, Bohort en Lioneel. Door het voorkomen van deze personages wordt van de Lancelotcompilatie een sterkere eenheid gemaakt en ligt de *Wrake* stevig in deze compilatie ingebed.³⁹ De Bundel wijst ook op de overeenkomst in personages tussen deze twee episodes en de drie verhalen die het hart van de compilatie vormen. Bovendien ziet zij in de affaire tussen Lancelot en de koningin, die in de twee ingevoegde episodes door de kwestie van de mantelproef uitgelicht wordt, een voorafspiegeling van de ondergang van Arthurs

---

³⁷ Gerritsen 1963, p. 250

³⁸ Gerritsen 1963, p. 257

³⁹ Besamusca 2003, p. 105

rijk in *Arthurs doet*. Die affaire blijkt daar namelijk een wezenlijk aandeel in te hebben.⁴⁰

De laatste twee ingevoegde episodes worden met name gezien als passages die de eenheid van de compilatie versterken en de niet afgesloten verhaaldraad van de mantelproef van een slot voorzien. De twee episodes verduidelijken ook een verband met alle andere ingevoegde episodes, door de manier waarop ook zij het hoofdthema van het verhaal versterken en zelfs meer dan dat: ze zetten dat thema nogmaals van begin tot eind uiteen.

De koningin is eerder in het verhaal negatief geportretteerd, omdat in de tijd dat de mantel aan het hof van Arthur verscheen, zij haar man niet trouw bleek te zijn. In de vierde ingevoegde episode is Lancelot over de hele affaire met de mantel “utermaten gram” (vs. 2998) en doet het gezichtsverlies dat de koningin heeft geleden hem pijn. Het zit hem zo hoog, dat hij zelfs vrouwen die een mantel dragen niet meer kan uitstaan. Het feit dat de vriendin van Ydier een mantel draagt, is voor Lancelot dan ook aanleiding hem aan te vallen. Het zonder legitieme reden aanvallen van een ander is een schending van hoofse gedragsregels. Denkend aan de koningin laat Lancelot zijn daden door haar beïnvloeden. Hij laat het aan het licht komen van het vreemdgaan van de koningin met hem en de mogelijke schande die zij over zichzelf heeft afgeroepen directe aanleidingen zijn voor zijn slechte gedrag. Dat dit fout is, ziet Lancelot vrij snel in, als Bohort hem vertelt dat Ydier inmiddels een ridder van de ronde tafel is geworden:

Doe sweech Lanceloet al lettelkijn,
Want hi hem scaemde, dat secgie u,
Dat hi hadde gevochten nu
Jegen sinen geselle al daer. (vs. 3114-3117)

Op dat moment schaamt Lancelot zich voor het feit dat hij zijn affaire met de koningin en de mogelijke openbaring daarvan invloed heeft laten uitoefenen op zijn manier van handelen. Hij komt tot inzicht dat het niet verstandig is zijn daden te laten leiden door het aan het licht komen van de ontrouw van de koningin en de schande die zij over zichzelf heeft afgeroepen.

In de vijfde ingevoegde episode maakt Lancelot zich los van de invloed die de koningin (onbewust) op hem uitoefent. Bohort legt hem uit dat men niet veel aandacht besteedde aan het krimpen van de mantel bij de koningin, omdat de mantel bij de vriendin van Keye nog meer kromp en omdat Walewein en Gariet op dat moment net terug aan het hof waren. Dat Lancelot zich nu losmaakt

---

⁴⁰ De Bundel 2005, p. 35

van de invloed die de koningin op hem uitoefent, uit zich op twee manieren. Op de eerste plaats stelt Lancelot zich tevreden met het antwoord van Bohort. Dat antwoord is echter zo geruststellend nog niet. De enige reden waarom men weinig aandacht besteedde aan de ontrouw van de koningin, is het feit dat er zich op dát moment situaties voordeden die om meer aandacht vroegen. Dat neemt niet weg dat het gehele hof weet dat de koningin ontrouw is. Het is ondenkbaar dat als de ophef over de ontrouw van de geliefde van Keye voorbij is en Walewein en Gariet een tijdje thuis zijn, iedereen aan het hof ineens vergeten is dat ook de koningin haar echtgenoot niet trouw is. Het verhaal van Bohort is feitelijk helemaal geen reden voor Lancelot om tot bedaren te komen. Zijn probleem wordt door het verhaal niet weggenomen, eerder vooruitgeschoven. Dat hij zich echt ontdoet van de invloed die de koningin op hem uitoefent, blijkt uit het redden van het vastgebonden meisje, omdat dat een stramien is dat in het hoofdthema van de *Wrake* steeds terug blijkt te komen. Het niet meer accepteren van de invloed die vrouwen uitoefenen op mannen, schept ruimte voor deze mannen om weer hoofse daden te verrichten. Lancelot heeft nog steeds een probleem: de koningin is nog steeds ontrouw en iedereen aan het hof weet dit nog steeds. Hij zet het probleem echter van zich af en ontdoet zich daarmee van de invloed die door een vrouw werd uitgeoefend op zijn daden.

De vierde en vijfde ingevoegde episodes blijken de gehele cyclus van gebeurtenissen die de de hoofdthematiek beschrijft, nogmaals van begin tot eind uiteen te zetten. Een vrouw krijgt invloed op het leven van een man, die daar niet mee om kan gaan en een overtreding van hoofse gedragsregels begaat, waarna hij zich weer losmaakt van die invloed en direct een hoofse daad verricht.

4 Conclusie

Dit onderzoek richtte zich op de vraag welk verband er kan bestaan tussen de door de compiler van de Lancelotcompilatie ingevoegde episodes in de *Wrake van Ragisel*. Een verband tussen de episodes werd gevonden via een van de belangrijkste thema's van het verhaal. In hoofdstuk twee is dat thema uiteengezet en aan de hand van een analyse van enkele tekstgedeelten aannemelijk gemaakt. De besproken thematiek bestaat uit de steeds op een andere wijze terugkerende cyclus van situaties, waarin een vrouw negatief geportretteerd wordt, een man onder invloed van die vrouw raakt en daar niet mee om kan gaan en waarna de man handelingen verricht die niet rijmen met hoofse gedragsregels. Vervolgens wordt getoond dat als de man zich ontdoet van de verhoogde invloed die de vrouw op hem uitoefent zijn daden direct weer wel hoofds zijn te noemen.

In hoofdstuk 3 is aangetoond op welke wijze de ingevoegde episodes een aanvulling op deze belangrijke thematiek vormen. De eerste ingevoegde episode bereikt dat door het vooropplaatsen van de als slecht geportretteerde jonkvrouw van Galastoet. De tweede invoeging versterkt de negatieve portrettering van Ydeine, toont aan hoe erg Walewein onder invloed van haar is geraakt en hoezeer hij aan het dwalen is geslagen en geeft via de toverkoning weer hoe Walewein idealiter met Ydeine had moeten omgaan. De derde invoeging toont hoe Gariet zich ontdoet van de invloed van de jonkvrouw en hoe er direct een verbetering in zijn handelen plaatsvindt. De vierde en de vijfde invoegingen tonen aan dat Lancelot een fout maakt als gevolg van de invloed die de koningin op hem uitoefent en dat als hij zich daarvan heeft losgemaakt, er ook bij hem direct een verbetering in zijn handelen volgt. Tevens doorlopen deze twee laatste episodes in het kort de gehele cyclus van steeds terugkomende gebeutenissen die samen onderdeel van het hoofdthema zijn.

Met het thematische verband tussen de vijf ingevoegde episodes heb ik willen aantonen dat de compiler de invoegingen op twee verschillende wijzen heeft gebruikt: zowel individueel en als groep. Individueel zijn de meeste invoegingen gebruikt om het verhaal van de *Wrake* coherent te maken en om van de gehele compilatie een grotere eenheid maken, zoals eerder onderzoek overtuigend heeft beargumenteerd. Als groep versterken de invoegingen allemaal op hun eigen manier het hoofdthema van de *Wrake*. De aanzet voor die thematiek is terug te vinden in het

Oudfranse origineel. De compiler heeft met zijn invoegingen die thematiek kracht bijgezet en daarmee verduidelijkt.

Het ontdekte verband tussen de invoegingen heeft gevolgen voor twee zaken. Voor de *Wrake* betekent het dat het werk een heldere boodschap overbrengt, een boodschap die in het Oudfranse origineel minder nadrukkelijk naar voren komt. Er wordt getoond wat de gevolgen zijn als mannen onder invloed zijn gekomen van vrouwen en zich daar niet van ontdoen. Er gaat dan werkelijk van alles mis in de idealiter zo hoofse gemeenschap. Naleving van hoofse idealen hangt dan ineens aan een zijden draadje. De compiler heeft met zijn invoegingen het verhaal voorzien van een heldere boodschap en een duidelijke waarschuwing en doet dat op veel overtuigender wijze dan het Oudfranse verhaal.

Het ontdekte verband tussen de invoegingen heeft ook gevolgen voor onze kijk op de literaire kwaliteiten van de compiler. Hij heeft zijn invoegingen op twee manieren tegelijk gebruikt. Alle praktische overwegingen voor invoegingen heeft hij gepaard laten gaan met de mogelijkheid de boodschap van het verhaal kracht bij te zetten. De ingevoegde episodes zijn multifunctioneel. Eerder onderzoek heeft zich voornamelijk gericht op de individuele functies van de invoegingen. Dit onderzoek hoopt ook de functie van de met elkaar samenhangende invoegingen in kaart te brengen en daarmee te laten zien dat de literaire kwaliteiten van de compiler groter geweest kunnen zijn dan tot nu toe werd aangenomen.

Literatuurlijst

- Besamusca, Bart, 'In quest of what's on a woman's mind. Gauvain as dwarf in the middle dutch *Wrake van Ragisel*'. In: *Neophilologus* 87 (2003), p. 589-596.
- Besamusca, Bart, *The Book of Lancelot. The Middle Dutch <Lancelot> Compilation and the Medieval Tradition of Narrative Cycles*. Cambridge, 2003, Arthurian Studies 53.
- Bundel, K. de, 'Hi sette sijn vechten an hare minne: Love and Adventure in *Die Wrake van Ragisel*.' In: *Arthuriana* 15.2 (2005), p. 26-38.
- Gerritsen, Willem Pieter, *Die Wrake van Ragisel: Onderzoekingen over de middelnederlandse bewerkingen van de Vengeance Raguidel, gevolgd door een uitgave van de Wrake-teksten*. Assen, 1963.
- Gerritsen, Willem Pieter, 'Hoofsheid herbeschouwd'. In: Den Boer, P. (red.), *Beschaving: Een geschiedenis van de begrippen hoofsheid, heusheid, beschaving en cultuur*. Amsterdam, 2001, p. 81-106.
- Hogenbirk, Marjolein, 'Liefde of lust? Humor in twee episodien uit *Die rake van Ragisel*'. In: *Vooys. Jaargang* 23 (2005), p. 16-27.
- Hogenbirk, Marjolein, 'Is hij het?'. In: Besamusca, B, Sleiderink, R. & Warnar, G. (red.), *De boeken van Velthem. Auteur, oeuvre en overleving*. Hilversum, 2009, p. 47-72.
- Johnson, David F. & Claassens, Geert H.M. (ed.), *Dutch Romances III. Five Interpolated Romances from the Lancelot Compilation*. Cambridge: D.S. Brewer, 2003. Arthurian Archives X.
- Krueger, Roberta L., *Women Readers and the Ideology of Gender in Old French Verse Romance*. Cambridge, 2003.
- Noble, James, 'Gilding the Lily (Maid): Elaine of Astolat'. In: Wheeler, B. en Tolhurst, F. (ed.), *On Arthurian Women: Essays in Memory of Maureen Fries*. Dallas, 2001, p. 45-57.
- Paardekooper-Van Buuren, Hanneke, '*Die Wrake van Ragisel* in de Lancelotkompilatie'. In: *De nieuwe taalgids* 62 (1969), p. 16-32.
- Pallemans, Geert, 'Undoing the Subversive: Parody and the *Wrake van Ragisel*'. In: Claassens, G.H.M en Johnson, D.F (ed.), *King Arthur in the medieval low countries*. Leuven, 2000, p. 151-161.